

Filmaktuelle Jette Søndergaard:

“Vi sønderjyder ved godt, hvem vi er

Side 6

Tema:
Sintier og romaer
i grænselandet

Side 14

Årsmøderne sendte
igen Dannebrog
gennem Flensborg

Side 32

FLUGT er en stor
museumsoplevelse

Side 36

GRÆNSEFORENINGEN
for en åben danskhed

TEMA: Sintier og romaer i grænselandet

Foto: Lars Solomonsen

Mød sintier og romaer i grænselandet, og læs om deres historie

14-31

4 Nyt fra grænselandet

5 Leder

Af Peter Skov-Jakobsen,
formand for Grænseforeningen

**6 “Vi sønderjyder ved
godt, hvem vi er”**

Interview med skuespiller Jette
Søndergaard, der er aktuell i filmen
'Resten af livet'

**14 Folk spørger mig stadig,
hvornår jeg rejser tilbage
til mit hjemland,**

Interview med Matthäus Weiß,
formand for Forbundet af Sintier
og Romaer i Slesvig-Holsten.

**22 De har været her
i 500 år, men bliver
stadig ekskluderet og
diskrimineret**

Baggrund om Europas største
etniske mindretal, romaerne.

**32 De danske Årsmøder
Dannebrog gennem Flensborg**

Læs stort interview med skuespiller Jette Søndergaard, der er aktuel i filmen 'Resten af livet'

6

Kom med til Danmarks nye flygtningemuseum, der blev indviet af dronning Margrethe

36

De danske Årsmøder i Sydslesvig er tilbage

32

- 36 Nyt museum belyser ofte overset kapitel af Danmarkshistorien**
Flygtninge har fået deres museum i Oksbøllejren. Anmeldelse af Peter Yding Brunbech

- 40 Ny antologi belyser det tyske mindretals historie på engelsk**
Anmeldelse af Mogens Rostgaard Nissen

- 43 Kommentar**
Af Hanne Sundin, direktør for Grænseforeningen

- 44 Nyt fra lokalforeningerne**

- 44 Det sker i lokalforeningerne**

- 48 Historisk valgresultat fremhæver mindretallenes status**

Husk, at du kan lytte til udvalgte artikler fra magasinet Grænsen

www.graenseforeningen.dk/podcast

Arkivfoto: News Øresund/flickr.com

Danmark har haft midlertidig grænsekontrol ved den dansk-tyske grænse siden januar 2016.

Grænsekontrol skaber fortsat debat

Hen over sommeren har lange bilkøer ved den dansk-tyske grænse igen skabt debat om den danske grænsekontrol. Flensborg Avis har berettet, hvordan kontrollen har skabt gener for turister, grænsependlere og almindelige biler – til stor gene for beboerne her. Justitsminister Matthias Tesfaye (S) siger i et folketingsvar, at grænsekontrollen er nødvendig, fordi militante islamister og organiserede kriminelle fortsat udgør en betydelig trussel mod vores offentlige orden og interne sikkerhed.

Dronningen besøgte Tønder til udskudt Genforeningsfejring

Med to års forsinkelse besøgte dronning Margrethe lørdag den 6. august Tønder Kommune med stop ved torvet i Tønder, Højer Mølle og det nye Marsktårn i Skærbæk. Besøget var oprindeligt planlagt til 2020 som en del af Genforeningsfejringen. Coronapandemien betød imidlertid, at fejringen blev udskudt til 2021, hvor Tønder blev udeladt i en nedskaleret fejring, der ledte dronningen fra den gamle grænse ved Frederikshøj til Dybbøl Banke og Sønderborg.

Arkivfoto: Grænseforeningen

Dronningen besøgte Tønder i sommer.

Magasinet *Grænsen* nr. 4/2022 84. årgang **Udgiver** Grænseforeningen, Peder Skrams Gade 5, 1054 København K
Ansv. redaktør Poul Struve Nielsen, pn@grænseforeningen.dk, tlf. 2334 5509 **Forside** Thomas Tolstrup.
Layout Prik grafisk tegnestue **Tryk** Jørn Thomsen Elbo A/S **Abonnement** Grænseforeningen, info@grænseforeningen.dk, tlf. 3311 3063 **Udgivelsesplan 2022** nr. 5: 17. okt. • nr. 6: 5. dec. **Deadline** 3 uger inden udgivelsesdato.
Uopfordrede indlæg modtages gerne, dog uden garanti for trykning.
Læs magasinet Grænsen online www.grænseforeningen.dk/grænsen. ISSN: 0903-2223

GRÆNSEFORENINGEN
for en åben danskhed

VED GRÆNSEN

Hvordan er det at bo i et grænseland?

Foto: Privat

Martin Klatt

“Selvom jeg kommer til at arbejde i Flensborg, vil jeg stadig bo i grænselandet. Men jeg kommer ikke så ofte til Danmark længere.”

“Siden Danmark indtrådte i Schengen-samarbejdet, har den åbne grænse givet så mange muligheder. I dag generer den fortsatte grænsekontrol mange mennesker i grænseregionen. Og der er ingen dokumentation for, at det virker.”

“Grænsekontrollen generer mig ikke personligt i dagligdagen. Jeg cykler til arbejde og kører tidligt om morgenen. Jeg er ‘en kold hånd’, som kan arbejde hjemmefra og har fleksibel mødetid. Men de varme hænder, sygeplejersker og hjemmeplejere, er dem, der bliver generet. Når jeg krydser grænsen, undgår jeg de tider, hvor det er slemt.”

Martin Klatt, 58 år, bor i Flensborg, lektor i samtidshistorie ved Syddansk Universitet, Institut for Grænseregionsforskning. Til oktober starter han i et nyt job i European Centre for Minority Issues (ECMI) i Flensborg.

Det nationale spiller en rolle

Af Peter Skov-Jakobsen
Formand for Grænseforeningen

Det med mindretal er som regel forbundet med et helt elementært drama. Det består i, at et flertal i samfundet altid er afgørende for mindretallets velfærd og hverdag. At skabe gode vilkår for mindretal er altid en stadig påvirkning af flertallet. Hvor meget mindretal kan påvirke flertal, kan man diskutere evindeligt. Mindretal kan muligvis tiltale et mindretal i flertallet til at tale deres sag, og det er så denne del af flertallet, der må tage det på sig at skabe rum for mindretallene i flertallet.

For et par måneder siden hørte jeg et menneske sige, at hun slet ikke forstod alt dette med nationalitet. Det, der betød noget for hende, var hendes religion, og den udslettede alle grænser. Selv er jeg så gammel, at jeg vist er opdraget i en tidsalder, hvor internationalisme var en selvfølgelighed. Den var udtalt i store dele af venstrefløjen og var en del af tankegodset. Jeg forstår ikke, at man kan hævde, at det nationale ikke spiller en rolle, men kan "lægges ned" af religioner eller ideologier. I øvrigt tror jeg, at man lukker øjnene for noget væsentligt og dybtfølt, hvis man ikke forstår sin egen nationale baggrund.

Vi bliver alle født ind i en kultur, og vi får et sprog. Nogle er så heldige, at de får mere end et sprog og mere end en kultur, og de færdes hjemmefrem mellem sprog og kulturer – fordi de er hjemme flere steder. Menneske bliver man af, at andre tager det på sig at sige noget om, hvad der er rigtigt og forkert og åbner ens øjne for virkeligheden. Så vækkes der en fortryllelse af verden,

der får tanken til at springe og følelsen til at blomstre.

Man begynder ikke i ingenting. Der er ikke noget neutralt sted. At blive født ind i en kultur eller at få et sprog betyder også, at man arver en forestillingsverden. Vi bliver nødt til at leve med den glæde og den udfordring, det er at møde verden ud fra bestemte politiske, sproglige, kulturelle, religiøse, ideologiske baggrunde. En af grundene til, at det ofte går helt galt i historien, er den overophedede forestilling om ens egen rolle i verdenshistorien. De nationalistiske synspunkter tager altid et udgangspunkt i en selvforståelse, der ikke rummer de andre. Der er et fjendskab, som vi ikke kan komme over.

En af de store udfordringer i de kommende år bliver at udfolde glæden ved sproget og ved kulturen på en måde, som også rummer interessen og nysgerrigheden for andre kulturer og nationer. Nationalismens frygtelige kendetegn er vreden mod den anden, nedrigheden over dem, hævn og fordommene og fortegnelsen af historien.

Patrioten, den nationale, er kendetegnet ved den åndsfrihed, der ikke blot glæder sig over sit eget, men også er åben for de andres indsigter og indflydelse og så en dyb viden om, at vreden og hadet mellem kulturer og folk kun bringer mørke og død med sig. 🍷

Når Jette Søndergaard
besøger sit
barndomshjem i
Løgumkloster, kan hun
godt lide at gå ture
ude ved Vadehavet. På
Frederiksberg er det
særligt de store parker,
der giver et pusterum.

Skuespiller Jette Søndergaard:

“Vi sønderjyder ved godt, hvem vi er

Af Merlin Christophersen
Fotos: Thomas Tolstrup

INTERVIEW For Jette Søndergaard var det sønderjyske adgangsbilletten til den skuespillerkarriere, hun hele livet har drømt om. Med hovedrollerne i de anmelderroste sønderjyske film ‘Onkel’ fra 2019 og ‘Resten af Livet’, der havde biografpremiere 7. juli, har hun efter at have læst til dyrlæge i København bevæget sig tilbage til sine egne sønderjyske rødder

Jeg er jo ikke Kris.”

Jette Søndergaard smiler, mens hun forklarer, at hun føler, hun har behov for at understrege dét, der burde være en selvfølge inden for skuespilfaget: At hun som skuespiller ikke er, men har spillet rollen som den 27-årige sønderjyske Kris, der i det sønderjyske landmandsdrama ‘Onkel’ fra 2019 passer sin halvindvalide onkel på en gård i marsken, men drømmer om at læse til dyrlæge i København.

Jette Søndergaard oplever nemlig ofte, at folk tror, at hun spiller sig selv i filmen, og at instruktør Frelle Petersen blot har været heldig at finde en ung kvinde, der passede perfekt til rollen som den stille, hjælp-somme og introverte Kris, der taler med onklen i korte, ofte indforståede sætninger på sønderjysk. Men intet kunne være mere forkert, understreger Jette Søndergaard.

“Kris og jeg har det tilfælles, at vi begge er fra Sønderjylland, nærmere bestemt fra Tønderegnen, og at vi begge har en interesse for dyrlægefaget. Og så er Kris’ onkel i filmen faktisk også min onkel i virkeligheden. Men der stopper ligheden så også”, siger Jette Søndergaard, der for ligesom at understrege pointen taler i lange, formfuldendte sætninger på rigsdansk, mens hun gestikulerer og smiler.

“Men æ ka’ os tale synnejysk”, tilføjer hun og griner, da vi har sat os på en hyggelig café på Frederiksberg, nogenlunde midt imellem hjemmet i lejligheden tæt på Frederiksberg Have, som Jette Søndergaard deler med sin kæreste, og Landbohøjskolen, hvor hun har uddannet sig til dyrlæge.

Her har magasinet Grænsen sat Jette Søndergaard stævne til et interview om hendes sønderjyske roller – hvor hun aktuelt igen kan opleves på sønderjysk dialekt i hovedrollen i Frelle Petersens nye film, ‘Resten af Livet’, der havde premiere 7. juli og stadig kan ses i biografen – og ikke mindst om hendes rødder i Sønderjylland, sproget og kulturen.

Gennembrud på sønderjysk

Det er netop det, at Jette Søndergaard kan sønderjysk, der har givet hende mulighed for som forholdsvis uprøvet skuespiller at få hovedrollerne i Frelle Petersens to anmelderroste film, ‘Onkel’ og ‘Resten af Livet’, som er de to første film i en af instruktøren planlagt sønderjysk trilogi.

Da Jette Søndergaard mødte Frelle Petersen, der selv stammer fra Aabenraa, barsle-

de han netop med drømmen om at lave autentiske dramaer på sønderjysk.

“Mit møde med Frelle har betydet alt for min skuespilkarriere. Jeg var til casting på hans første film, ‘Hundeliv’ fra 2016, hvor jeg fik en mindre rolle. Og det syntes han åbenbart, jeg gjorde rigtig godt. I hvert ➡➡

"I København kan jeg godt savne roen og de store vidder, hvor man kan kigge så langt, man har lyst til. Men samtidig savner jeg byen, når jeg har været for længe hjemme i Sønderjylland", siger Jette Søndergaard.

fald har han sidenhen tilbudt mig to store roller”, siger Jette Søndergaard.

Frelle Petersen blev så glad for samarbejdet med Jette Søndergaard, at han først skrev rollen som Kris i ‘Onkel’ til hende og siden rollen som Line, en ung kvinde, der i ‘Resten af Livet’ kæmper med sorgen efter sin brors død og et uopfyldt ønske om at blive gravid.

“Det kom sig af, at der til optagelserne af ‘Hundeliv’ skulle bruges en gård. Der

Tygesen og dennes gård, at ideen til ‘Onkel’ blev udviklet. Og det var også, da Frelle Petersen skrev på manuskriptet, mens han boede i en campingvogn på gården, at han fik ideen til, at Peter H. Tygesen skulle spille onklen i filmen. Så Jette Søndergaard kom i sin første store filmrolle til at spille i sin hjemstavn, på sin onkels gård og ikke mindst på sin sønderjyske barndomsdialekt, som betyder meget for hende.

“Sønderjysk er på en måde min kerne. Det er det sprog, jeg først har lært og er vokset op med. Så det ligger dybt i mig, og det gør, at jeg ser mig selv som sønderjyde, selvom jeg efterhånden har talt rigsdansk i nogenlunde samme antal år som sønderjysk. Der kommer simpelthen flere følelser frem på sønderjysk, fordi det er mine forældres og bedsteforældres sprog og ikke mindst mit barndomssprog. Og skulle jeg selv få børn en dag, ville jeg også gerne give dialekten videre til dem”, siger Jette Søndergaard.

Så snart Jette Søndergaard kommer til Sønderjylland, eller når hun er sammen med gamle veninder, slår hun over i sønderjysk. Hendes kæreste, der også er sønderjyde, taler hun dog rigsdansk med.

“Jeg har faktisk aldrig tænkt så meget over, at jeg taler rigsdansk med min kæreste. Vi har mødt hinanden i København på rigsdansk, som så er blevet vores sprog. Men når jeg taler med veninder fra min barndom, slår vi lynhurtigt over i sønderjysk. Sidder jeg rundt om et bord med venner og familie, sker det, oftest uden at jeg tænker over det, at jeg skifter frem og tilbage mellem sønderjysk og rigsdansk, alt efter hvem jeg taler med. Det er lidt ligesom at være tosproget”, siger Jette Søndergaard.

Det, der er afgørende for, hvilken dialekt Jette Søndergaard taler med hvem, er, hvilken dialekt hun har mødt vedkommende på, forklarer hun.

“Det er nok lidt ligesom med min kæreste. Hvis først jeg har opbygget en sproglig relation til nogen, kan den være svær at ændre. Da vi optog ‘Resten af Livet’, var det derfor vigtigt, at vi skuespillere blev ved med at tale sønderjysk sammen hele tiden. For jeg vidste godt, at hvis jeg uden for optagelserne begyndte at tale rigsdansk med dem, så ville min hjerne også komme til at slå over i rigsdansk i scenerne. Det, tror jeg, var det samme for de andre. Og det gør så, at vi nu udelukkende taler sønderjysk med hin-

“

Sønderjysk er på en måde min kerne. Det er det sprog, jeg først har lært og er vokset op med.

foreslog jeg min onkel Peters gård, som så kom med i filmen. Men Frelle forelskede sig totalt i gården, som han så som den perfekte setting til at realisere sin drøm om et sønderjysk landbrugsdrama. Og da han vidste, at jeg taler sønderjysk, havde han mig i tankerne, da han begyndte på drejebogen til ‘Onkel’. Senere, da han var nogenlunde færdig med manuskriptet til ‘Resten af Livet’, ringede han og sagde: ‘Nu har jeg den her idé til en film. Den spiller også i Sønderjylland på sønderjysk’. Så for mig har det sønderjyske virkelig åbnet døre”, siger Jette Søndergaard, der for sin medvirken i ‘Onkel’ blev nomineret til både en Robert og en Bodilpris for bedste kvindelige hovedrolle.

Sønderjysk er kernesproget

Det var således i mødet mellem Frelle Petersen og Jette Søndergaards onkel Peter H.

anden, uanset hvor vi mødes”, siger Jette Søndergaard og griner.

Autentisk drama

Hvis man beskæftiger sig med danske dialekter, ved man, at sønderjysk ikke bare er sønderjysk. Dialekten adskiller sig ligesom andre dialekter alt efter, hvor man befinder sig. Med ‘Onkel’ havde Frelle Petersen en ambition om at lave “et autentisk sønderjysk landmandsdrama”, som han har kaldt det i et interview i Politiken, og dertil hørte også, at alle skulle tale den samme sønderjyske dialekt. Derfor skulle alle skuespillere stamme fra steder i en radius af 15 kilometer rundt om Jette Søndergaards onkels gård.

“Det var en vild og meget autentisk oplevelse at være med til. Og jeg synes, det er så fedt, at Frelle har turdet kaste sig ud i sådan et projekt. For hvor mange skuespillere kan man egentlig lige finde på en lille plet ude i det vestlige Sønderjylland? I hvert fald nok virkelig dygtige skuespillere til at besætte alle rollerne i en film som ‘Onkel’, viste det sig”, siger Jette Søndergaard

Frelle Petersens sønderjyske satsning blev da også belønnet. ‘Onkel’ blev hædret med en række priser, herunder Politikens Talentpris ved filmfestivalen CPH PIX og hovedprisen på Tokyo Film Festival, hvor det japanske publikum i særlig grad kunne relatere til Kris’ ambivalens i spørgsmålet, om hun skulle bistå sin onkel eller følge sine egne drømme. I Japan er det nemlig den ældste søskendes lod at skulle blive tilbage i hjemmet og passe familiens ældre, forklarer Jette Søndergaard.

“Det er fantastisk, at en lidt skæv sønderjysk historie, hvor en ung kvinde, der har mistet sine forældre og er flyttet ind hos sin onkel, er noget, man kan relatere til, ikke bare i Sønderjylland eller i Danmark men i hele verden”, siger hun.

Et nuanceret billede

I det hele taget synes Jette Søndergaard, at Frelle Petersens sønderjyske film tegner et billede af Sønderjylland, som slet ikke er så forskelligt fra resten af Danmark eller for den sags skyld verden.

“Jeg synes begge film tegner et godt billede af Sønderjylland og sønderjyderne. Ofte bliver film om det, der lidt nedladende bliver kaldt Udkantsdanmark, ekstremt stereotype. Og der er tit fokus på ubegave-

de mennesker. Det synes jeg, Frelle gør op med i begge sine film, hvor han viser meget begavede mennesker. Her bliver det ikke trukket ned over hovedet på én, at det eneste, vi gør i Sønderjylland, er at drikke øl og køre traktor”, siger Jette Søndergaard.

Særligt ‘Resten af Livet’, hvor det er en helt normal familie, der er i centrum, ser hun som universelt genkendeligt dansk drama.

“Der er ikke forskel på at være en familie i Sønderjylland eller i København. Vi er på samme måde alle sammen. Det, synes jeg, er fedt. Og jeg kan hundrede procent genkende familietummerummen og måden at kommunikere på, og det tror jeg også alle andre, der er vokset op i en familie, vil kunne”, siger Jette Søndergaard og tilføjer:

“Det, der gør filmen sønderjysk, altså udover sproget, er ting som kaffebordet og ringridning. Så der vises ting, der er typiske for Sønderjylland. Men det er aldrig på en karikeret måde.”

Jette Søndergaard bliver dog ikke træt af, at der af og til gøres grin med Sønderjylland, sønderjyderne og dialekten, eksempelvis når Bodil Jørgensen i tv-programmet Rytteriet har spillet en slagfærdig sønderjysk landbrugskone.

“Jeg kan godt lide humor. Og jeg synes, det er skønt, når man gør lidt grin med ting. Der går ikke noget af mig, når der bliver gjort grin med sønderjyderne. Vi sønderjyder ved godt, hvem vi er. Og vi er rimelig stærke og stolte. Så det kan vi sagtens holde til, vil jeg mene”, siger hun og tilføjer, at hun alligevel gerne så flere seriøse film på dialekter, så der bliver tegnet et mere nuanceret billede af ikke bare Sønderjylland, men hele Danmark.

Det bedste fra to verdener

Når man taler med Jette Søndergaard i længere tid, kan man spore ➡

Populær biograffilm

Den nye sønderjyske film ‘Resten af livet’ er instrueret af sønderjyske Frelle Petersen og optaget på Tønderegnen. Filmen er blevet godt modtaget af både anmeldere og biografpublikum. Bl.a. har Kristeligt Dagblad, Politiken og Berlingske tildelt filmen fem ud af seks stjerner. Og ifølge Det Danske Filminstituts oversigt over billetsalget for aktuelle danske biograffilm har ‘Resten af livet’ i skrivende stund solgt 85.690 billetter.

“

Skulle jeg selv få børn en dag, ville jeg gerne give den sønderjyske dialekt videre til dem.

en vis kærlighed til hjemstavnen. Der er eksempelvis beskrivelsen af den trygge barndom i Løgumkloster, eller måden hvorpå hun stadig efter adskillige år i København referer til Sønderjylland som hjem. Alligevel er hun glad og tilfreds for tilværelsen på Frederiksberg, og det trækker ikke i hende for at flytte tilbage til Sønderjylland.

“Når jeg har været hjemme hos mine forældre, så siger jeg faktisk også, at nu tager jeg hjem til København. Så jeg er nok grundlæggende så privilegeret, at jeg har to hjem og på den måde får det bedste fra to verdener. For jeg elsker at bo i København med det liv og de muligheder, der er her. Men jeg elsker virkelig også at komme hjem til mine forældre og resten af familien og være i Jylland og i naturen. For i København kan jeg godt savne roen og de store vidder, hvor man kan kigge så langt, man har lyst til. Men samtidig savner jeg byen, når jeg har været for længe hjemme”, siger Jette Søndergaard.

Skuespiller eller dyrlæge

Det spørgsmål, der trænger sig på i slutningen af interviewet, er, hvorfor Jette Søndergaard efter at have brugt fem et halvt år på at læse veterinærmedicin har valgt dyrlægegerningen fra for at dedikere sig til en usikker karriere som skuespiller. For Jette Søndergaard bunder svaret i en barndomsdrøm.

“Jeg har hele livet haft to drømme: Jeg ville være skuespiller eller dyrlæge”, siger hun, smiler og fortsætter:

“Det var i hvert fald det, jeg svarede, da jeg var fire, og min farfar spurgte mig, hvad

jeg gerne ville være, når jeg blev stor. Mine forældre syntes, det var helt vildt. For de forstod ikke helt, hvor jeg var stødt på de to ting henne. Men det har fulgt mig hele livet.”

Allerede som barn var Jette Søndergaard med i alle de skuespil, hun kunne komme i nærheden af. Som medvirkende i skolekomedier blev det bl.a. til roller i ‘Ronja Røverdatter’ på skolen i Løgumkloster og i ‘Peter Pan’ på Tønder Gymnasium. Men det var alligevel den sikre vej med at læse

til dyrlæge, som Jette Søndergaard først betrødte på vejen mod at realisere sine livsdrømme.

“Jeg må jo nok erkende, at jeg som ung student fra Tønder Gymnasium ikke lige havde erkendt, hvordan jeg skulle finde vej til at blive professionel skuespiller. Men jeg har hele tiden arbejdet med skuespillet ved siden af mit studie”, siger hun og fortæller, at hun sideløbende med studiet tog skuespilskurser i Danmark, England og USA.

“Set i bakspejlet har det nok været en

proces, hvor jeg hen ad vejen har lært mig selv bedre at kende. For nok har jeg haft to drømme som barn, men jeg har fundet ud af, at min egentlige passion ligger i skuespillet”, slutter Jette Søndergaard. 🍷

Sinti i Slesvig-Holsten:

“Folk spørger mig stadig, hvornår jeg rejser tilbage til mit hjemland

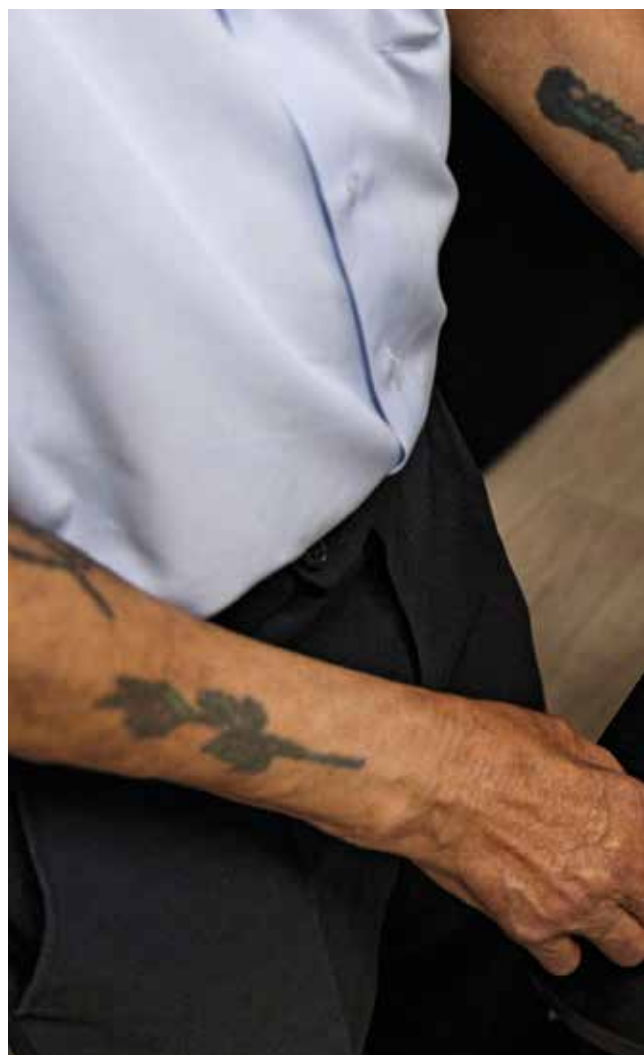
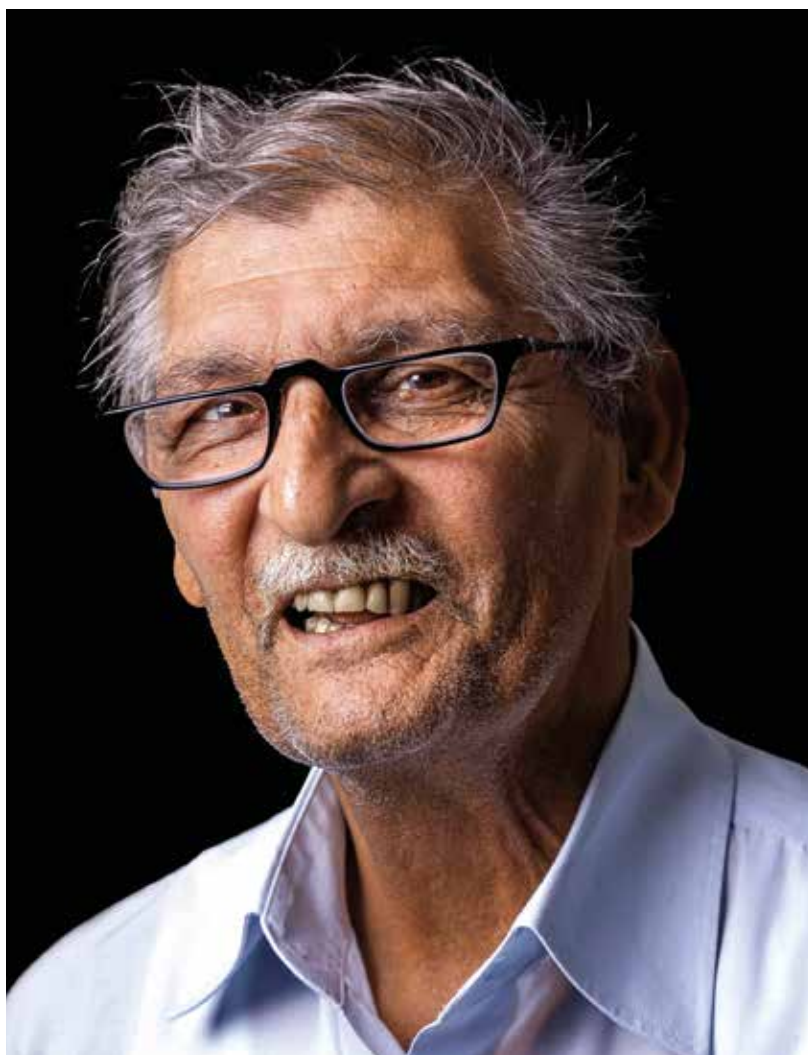
Af Malene Fenger-Grøndahl
Fotos: Lars Salomonsen

Matthäus Weiß har kæmpet for sintier og romaers rettigheder i Slesvig-Holsten i over 40 år og er glad for de mange fremskridt, der er sket ➡

Matthäus Weiß' mor og far var blandt de ganske få i deres slægt, der overlevede koncentrationslejrene. "Flere end 100 personer i hver af deres slægt vendte aldrig tilbage fra lejrene", fortæller Matthäus Weiß.

Matthäus Weiß er 73 år og har haft hårdt fysisk arbejde i en stor del af sit liv. Han har bl.a. arbejdet som brolægger, tømrer, lagerarbejder og skærsliber. Desuden har han brugt de seneste mere end 40 år på at arbejde for anerkendelse af romaer og sintiers rettigheder og for, at den forfølgelse, de har været udsat for gennem århundreder, bliver erindret. Alligevel virker han hverken træt eller slidt, da han viser vej op ad trapperne i det hus i Kiel, hvor han bor sammen med sin hustru Anna og et af deres børnebørn samt hendes mand. Udover de faste beboere i huset er der dagligt besøg af andre familiemedlemmer, som kommer for at spise med, tilbringe lidt tid i dagligstuen med en kop kaffe eller lege i det børneværelse, som er indrettet bagerst i lejligheden.

“Vi sintier bor stadig sammen i storfamilier, modsat de fleste andre tyskere, og ingen af os dør på et plejehjem. På det punkt er

der forskel. Men vi er altså helt almindelige mennesker, der spiser og sover og lever, som alle andre gør. Vi har et hjem, hvor vi står op om morgenen og spiser morgenmad. Vi er ikke specielt eksotiske eller mærkelige og farlige,” siger Matthäus Weiß med et skævt smil og et mildt udtryk i de mørke øjne bag brilleglassene.

Da vi når op på 1. sal, hvor et skilt byder os “Willkommen”, peger han på døren, hvor nøglen sidder i låsen udvendig.

“Vi har altid nøglen siddende i døren, så børn og børnebørn og andre familiemedlemmer kan se, at de bare kan gå ind. Vi låser aldrig døren. Dem, vi kender, kommer bare ind, og dem, der ikke kender os, ringer alligevel på uanset hvad,” forklarer han, og hans hustru Anna, der er dukket op i døren, smiler og nikker.

Hun siger goddag til magasinet Grænsens udsendte journalist og fotograf og byder uden tøven indenfor, mens hun spørger, ➡

Matthäus Weiß

Født 1949 i Kiel. Har siden 1979 arbejdet for anerkendelse af romaer og sintiers rettigheder.

Siden 1993 formand for Verband Deutscher Sinti und Roma e. V. – Landesverband Schleswig-Holstein (Landsforbundet af sinti og romaer i Slesvig-Holsten). Modtog i 2018 prisen Europäischen Bürgerpreis for sit arbejde for romaer og sintier og sit samarbejde med andre mindretal. Bor i Kiel med sin kone og et af sine børnebørn samt dennes mand. Har to børn, 11 børnebørn og seks oldebørn.

Samarbejde er af stor betydning for mindretal

Af Malene Fenger-Grøndahl

Karl-Otto Meyer var en stor hjælp for sintier og romaer, et af Slesvig-Holstens tre anerkendte mindretal

I 1998 blev sintier og romaer officielt anerkendt som mindretal i Tyskland, og i 2012 blev sintier og romaer indskrevet i Slesvig-Holstens forfatning som delstatens tredje anerkendte mindretal på lige fod med det danske mindretal i Sydslesvig og det frisiske mindretal.

“Det betyder utrolig meget, at vi på den måde er officielt anerkendt og har ret til beskyttelse af vores sprog og kultur. Det giver sikkerhed,” siger Matthäus Weiß, som er formand for Forbundet af Sintier og Romaer i Slesvig-Holsten.

Han understreger, at samarbejdet med det danske mindretal og det frisiske mindretal samt også det tyske mindretal i Sønderjylland er af meget stor betydning.

“Vi står meget stærkere sammen, og vi kan vise solidaritet med hinanden,” siger han.

Samarbejdet blev sat i stand på opfordring af daværende landsformand og landdagsmedlem for Sydslesvigsk Vælgerforening (SSW) i landdagen i Kiel 1971-1996, Karl-Otto Meyer (1928-2016), og siden har Matthäus Weiß haft stor glæde af at samarbejde med mange forskellige medlemmer af de andre mindretal, bl.a. Lars Harms, der er landdagsmedlem i Slesvig-Holsten for SSW og medlem af landsstyrelsen for Friisk Foriining, der er en kulturförening for det frisiske mindretal.

“Som mindretal har vi meget forskellige vilkår og udfordringer. Vi kunne f.eks. ikke forestille os at lave vores egne sinti-skoler. Men vi kan støtte og inspirere hinanden i arbejdet for rettigheder for alle,” siger han.

I Tyskland anerkendes og støttes fire hjemmehørende mindretal, nemlig friserne, sorberne, sinti og roma og danske sydslesvigere. Det tyske mindretal i Sønderjylland er det eneste anerkendte nationale mindretal i Danmark. 🍷

I Verband Deutscher Sinti und Romas lokaler i Kiel holdes der en gang om måneden 'åben morgenmad', hvor alle er velkomne. "Vi har haft både jøder, russere, tyskere, syrere, romaer og sintier omkring bordet," fortæller formanden for den slesvig-holstenske afdeling af forbundet, Matthäus Weiß.

om vi allerede har fået kaffe eller vil have en kop nu. I køkkenet står der frugt i fade på bordet, og der er ingredienser klar til at lave varm mad. Længere inde i lejligheden har Matthäus Weiß et værelse, der mest af alt er helliget hans fiskeudstyr.

"Jeg har altid fisket. På den måde får jeg ro, og det kan være rart, for jeg har meget at lave som formand for Forbundet af Sintier og Romaer i Slesvig-Holsten. Det er et arbejde, som aldrig slutter, og selv om jeg er over 70 år nu, ved jeg ikke helt, hvornår jeg kan gå på pension, for der skal jo være nogen til at tage over," siger han.

Han fingerer lidt ved et par af fiskestængerne og tilføjer:

"Jeg har altid holdt af at fiske, og indimellem har det også hjulpet med at brødføde familien."

Skygger fra nazitiden

Matthäus Weiß er sinti og er vokset op med en stærk bevidsthed om den historie og skæbne, som er hans folks. Som barn født i

1949 oplevede han, hvordan skyggerne fra nazitiden lå over hans familie – og han blev efterhånden også klar over, at hans eksistens nærmest var et mirakel. For stort set hele hans mors og fars slægt blev udryddet i koncentrationslejrene under Anden Verdenskrig.

"Min mor og far var begge i koncentrationslejr; det var der, de mødte hinanden. Begge deres slægter blev stort set udryddet. Efter krigen forsøgte de at opspore overlevende slægtninge, men min mor fandt kun to søstre efter krigen, resten af familien kom aldrig tilbage fra lejrene. For min fars vedkommende var der tre brødre og to søstre tilbage. I begge slægter var over 100 personer døde i lejrene," fortæller Matthäus Weiß.

Vi har sat os til rette i de lokaler, Verband Deutscher Sinti und Roma e. V. – Landesverband Schleswig-Holstein (Forbundet af Sintier og Romaer i Slesvig-Holsten) holder til i. Et forbund, Matthäus Weiß har været formand for siden 1993, og som han var med til at stifte tilbage i 1990. På det tidspunkt

“

Vi sintier bor stadig sammen i storfamilier, modsat de fleste andre tyskere, og ingen af os dør på et plejehjem. På det punkt er der forskel.

sprog, musik og dans for børn og unge, og efter mange års kamp blev et boligprojekt i 2007 realiseret: 13 husstande, i alt ca. 65 personer, kunne flytte ind i rækkehuskomplekset Maro Temm (som på romaernes sprog, romanes, betyder 'vores land' eller 'vores sted').

“Her kan de føle sig trygge og sikre, og de kan dele hverdag med andre med samme kultur og sprog. Det er ikke en ghetto, men et trygt sted, hvor alle er velkomne, og hvor deres børnebørn og oldebørn, som går på nogle af skolerne i nærheden, let kan komme forbi,” forklarer Matthäus Weiß.

Forældres angst for skolen

Ved mødet med Matthäus Weiß deltager et af hans børnebørn, 30-årige Lucia Weiß. Hun forklarer, at familiesammenholdet har meget høj prioritet for sintier.

“Vi besøger hinanden hver dag og spiser sammen. Hvis vi ikke kommer forbi en dag, ringer vi. Hos os kender vi ikke til, at man besøger sine forældre eller bedsteforældre om søndagen og ellers ikke,” siger hun.

Hun bor sammen med sin mand i samme hus som sin bedstefar og bedstemor, og hun hjælper ofte sin bedstefar med forskelligt skriftligt og administrativt arbejde. Hun er uddannet blomsterbinder og er derudover uddannet som skolevejleder og -rådgiver for sinti-børn. Hun arbejder som sådan på to forskellige skoler i Kiel-bydelen Gaarten,

havde han allerede arbejdet for sintier og romaers rettigheder i over ti år. Tilbage i 1979 stiftede han nemlig en forening for håndhævelse af sintiers rettigheder i Kiel. Formålet var bl.a. at få sintier og romaer officielt anerkendt som mindretal – og dermed givet en forfatningsmæssig beskyttelse – og at skabe en minde- og erindringskultur, der kunne dokumentere nazisternes og tidligere tiders forfølgelse af sintier og skabe en bevidsthed om overgrebene for at undgå en gentagelse.

“De første ti år arbejdede jeg næsten alene og betalte alle udgifter selv – hvert et frimærke og hver en rejse. Men i 1990 blev Forbundet af Sintier og Romaer i Slesvig-Holsten dannet i samarbejde med Centralrådet for Romaer og Sintier, som er en national forening, og herefter har vi haft økonomisk støtte til vores arbejde,” fortæller han.

I den periode, Matthäus Weiß har været formand for Forbundet af Sintier og Romaer i Slesvig-Holsten, er der sket en række konkrete forbedringer for sintierne. Forbundet har bl.a. lavet forskellige fritidstilbud med

hvor hun fungerer som sproglig støtte for sinti-børnene i skoletiden, hjælper med lektier og desuden fungerer som kulturel brobygger.

“Jeg hjælper med at forklare forældrene, hvorfor det er vigtigt, at deres børn kommer i skole, og jeg sørger for, at skolelærerne forstår børnenes baggrund og også er klar over, hvorfor der kan være modstand hos forældrene. Desuden kan jeg hjælpe dem sprogligt, når de skal finde de rette ord på tysk,” siger hun.

Stort set alle sinti-børn i Slesvig-Holsten vokser op som tosprogede, forklarer Matthäus Weiß.

“Vi taler vores eget sprog, romanes, som vi har tilfælles med romaerne, derhjemme, og så taler vi tysk med alle andre i hverdagen. Vi taler kun romanes med hinanden, for det er vigtigt for os at give sproget videre. Men vi skal også fungere på tysk. Når jeg taler med dig, skal jeg altid lige finde det rette ord, fordi jeg tænker mest på romanes. Men vi er alle tosprogede,” tilføjer han.

Hans barnebarn nikker.

“Børnene taler mest tysk i skolen, men hvis sinti-børnene sidder sammen i timerne, eller hvis de spørger mig om noget, sker det, at de glemmer at tale tysk. I frikvartererne taler de også romanes med hinanden, hvis der ikke er andre til stede.”

Lucia Weiß tilføjer, at hun og hendes kollegaer bliver godt modtaget på skolerne og har rigeligt at lave.

“Lærerne er glade for os, for de kan mærke, at de har brug for os, og de anerkender os som kollegaer”, siger hun.

Sproget har vi for os selv

Sintiernes sprog er imidlertid ikke undervisningsprog i skolen, og det bruges stort set heller ikke som skriftsprog, forklarer Matthäus Weiß.

“Vi har den holdning, at sproget er noget, vi har for os selv. Vi ønsker ikke at dele det med andre, for at det ikke skal blive taget fra os. De overlevende i koncentrationslejrene holdt fast i sproget og reddede det, så jeg kan ikke med god samvittighed give det fri,” siger han.

Derfor findes der heller ikke undervisningsbøger på romanes i Slesvig-Holsten. Endnu. For Matthäus Weiß vil ikke afvise, at det kan ændre sig i fremtiden.

“I de næste generationer kan meget ske. Måske vil der om 30-40 år være undervisning i romanes i skolerne. Det er op til vores børn og børnebørn. Vi har givet dem en arv og

nogle rettigheder, som de kan arbejde videre ud fra. De kan ikke længere skrives ud af historien i det land, hvor de bor og har rødder langt tilbage,” siger han.

Om nogle sinti-forældres modstand mod at sende deres børn i skole siger Matthäus Weiß:

“Der ligger en gammel frygt i os for, hvad der kan ske med vores børn, hvis vi giver slip på dem. Det er en del af vores erfaring, at vi kan miste vores børn. Min mor og hendes søstre blev taget direkte fra skolen til koncentrationslejren og var der i 5½ år. Derfor måtte jeg ikke gå i skole som barn. Mine forældre turde ikke lade mig gå derhen.”

Han sidder stille en stund og tilføjer så:

“Men jeg kan se, at det er nødvendigt og godt, at mine børn og børnebørn og alle de kommende generationer bliver uddannet. At de går i skole og også får en uddannelse i et fag, så de kan klare sig. I dag går alle sinti-børn i skole, og vi har mange unge, som bliver uddannet til elektrikere, taglæggere, tømere eller landskabsgartnere,” siger han.

Racismen ligger på lur

Ikke desto mindre er der stadig udfordringer med diskrimination og racisme mod sintier, og det giver sig bl.a. udslag i, at en del sintier fortsat har svært ved at finde arbejde og især ved, at det er svært for dem at komme ind på lejemarkedet.

“Når folk ser vores navne, kan de ofte regne ud, at vi er sintier, og så får vi afslag på en bolig. Det er ulovligt, men næsten umuligt at bevise,” siger Matthäus Weiß, og hans barnebarn supplerer:

“Et stort boligselskab her i byen er særlig slemt. Jeg ved det, for jeg ringede en gang for at spørge til en bolig, og da jeg sagde mit navn, sagde medarbejderen: “Vi må ikke leje ud til en Weiß. Vi har fået at vide, at vi ikke skal have med jer sigøjnere at gøre. Det skyldtes, at en enkelt person fra vores slægt havde opført sig dårligt. Det skal man selvfølgelig heller ikke, men hvorfor skal det ramme os alle. Tyskere eller alle mulige andre straffes ikke kollektivt på den måde.”

Lucia Weiß tilføjer, at hun næsten dagligt støder på diskrimination i form af nedsættende kommentarer eller særlig mistænksomhed mod sig, når hun går i butikker.

“Jeg kan altid se på vagterne i stormagasiner og andre steder, at de kigger ekstra efter mig, og ofte beder de om at se min taske. Selv om jeg viser dem, at jeg ingenting har skjult i den, og siger, at jeg ikke stjæler, bliver de ofte

ved med at følge efter mig og beder om at se min taske en gang til,” siger hun.

Matthäus Weiß nikker.

“Der er sket mange forbedringer for os, men den lille racisme ligger stadig på lur. Jeg bliver stadig indimellem spurgt om, hvorfor jeg ikke rejser hjem, hvor jeg kommer fra. Så plejer jeg at svare, at jeg kan føre min slægt 300 år tilbage i dette land og mit folks 600 år tilbage, og spørge dem, om de kan det samme. Det kan de sjældent, og så bliver de stille,” siger Matthäus Weiß.

Han tilføjer:

“Så længe der er bedsteforældre og forældre, der fortæller historier om ‘tyvagtige sigøjnere’, bliver fordommene holdt i live. Derfor slutter kampen ikke. Vi skal blive ved med at minde om, at vi alle er mennesker med samme værdi, og vi skal huske alle på, hvad der er sket i fortiden.”

Vi er blevet stærkere

Matthäus Weiß har været medinitiativtager til en mindehøjtidelighed, der finder sted hvert år 16. maj i Kiels Hiroshima-Park til minde om de slesvig-holstenske sintier og romaer, der blev deporteret på denne dato i 1940.

“Her i Kiel er der kun en enkelt overlevende sinti tilbage fra koncentrationslejrene.

Når de sidste øjenvidner er døde, må vi blive ved med at huske og fortælle. Som barn hørte jeg små brudstykker af historien, og efterhånden, som jeg voksede op, fik jeg mere at vide. Med tiden forstod jeg, hvilke traumer mine forældre måtte leve med og også til dels gav videre til os børn. Vi har stadig brug for at bearbejde det, der skete,” siger han.

De første mange år af sin barndom levede Matthäus Weiß i forskellige lejre og rundt omkring i skovene – ofte på flugt fra politiet. Derfor sidder frygten for registrering og internering også i ham og hans jævnaldrende, siger han.

“Jeg tror ikke, at vi kommer til at opleve præcis det samme igen. Men vi ser højreradikale og racistiske grupper og partier på fremmarch, og det gør mig bange. Det gør mig også bange, når jeg ser politikere fra de store partier optræde sammen med dem. Vi må genindføre menneskeligheden i den offentlige debat, for det vil gavne os alle, ikke kun mindretallene,” siger han.

Han understreger, at meget har ændret sig til det bedre, siden han begyndte sin kamp.

“Vi er blevet stærkere og har taget hånd om vores egen historie. Vi er trådt frem i offentligheden, så alle kan se, at vi er her, og vi bliver her. Vi vil ikke gemmes væk i en lejr mere,” siger han. 🍷

Lucia Weiß er 30 år og arbejder som skolevejleder for sinti-børn. Hun bor i samme hus som sin bedstefar, Matthäus Weiß. “Vi har stor respekt for de ældre, og det er naturligt for mig, at jeg hjælper de ældre i familien og ikke overlader dem til sig selv. Det er ikke et krav; det er noget, vi vokser op med og tager til os,” fortæller hun.

Den 2. august er den årlige europæiske mindededag for de mere end 500.000 sintier og romaer, der mistede livet under Anden Verdenskrig som følge af den nazistiske holocaust. Dagen blev markeret ved monumenter i hele Europa, bl.a. Rumæniens hovedstad, Bukarest.

De har været her i 500 år, men bliver stadig ekskluderet og diskrimineret

Af Malene Fenger-Grøndahl

Romaer har været en del af den europæiske virkelighed i over 500 år, og i dag udgør romaerne Europas største etniske mindretal og er anerkendt som nationalt mindretal i mange lande. Men selv om romaerne på papiret er anerkendt som europæiske medborgere, er de stadig blandt de mest diskriminerede og marginaliserede. Fordomme og gensidig mistillid står i vejen for inklusion og medborgerskab, siger forskere

Den 22. april i år offentliggjorde den tyske avis *Abendzeitung München* en artikel på sin hjemmeside om konflikter og rygter omkring de angiveligt mange romaer, der var blandt de nyankomne i et modtagecenter for ukrainske krigsflygtninge i München. Rygterne handlede bl.a. om, at der blandt de mange nyankomne var massevis af romaer, der slet ikke var flygtninge, men blot havde sneget sig ind i modtagecenteret, hvor de stjal og lavede ballade. På sociale medier blev der ifølge artiklen delt videoer af aggressive romaer, der smadrede stole, og kvinder, der spredte deres farverige nederdele, blandt ukrainske flygtninge. ➡➡

Foto: Robert Gherment EPA Ritzau Scanpix

Sinti og roma mindretallene udgør ca. 12 millioner mennesker. De fleste lever i Østeuropa. Billedet her er fra Rumænien.

“Det vil falde tilbage på os alle,” klagede ikke-romaer over roma-flygtninge i videoerne. Den ansvarlige for modtagecenteret, Hedwig Thomalla, påpegede, at der ikke var beviser, som understøttede, at romaerne i Münchens nødherberg ikke var krigsflygtninge fra Ukraine, og hun forklarede, at politiet i deres kontrol på hovedbanegården ikke havde fundet eksempler på forfalskede ukrainske pas.

Ifølge det tyske Centralråd for Sintier og Romaer boede der anslået 400.000 romaer i Ukraine før krigens udbrud, og over 10.000 af dem var flygtet efter krigsudbruddet. Ifølge politolog Radoslav Ganev, som tegner foreningen RomAnity, havde mange af roma-krigsflygtningene allerede før ankomsten til Tyskland oplevet massiv diskrimination og antiziganisme, racisme eller fordomme rettet mod sintier og romaer:

“En familie fik ikke lov at stige på en bus med andre krigsflygtninge, og en kvinde med syv eller otte børn fik kastet flasker efter sig på hovedbanegården i Budapest”, fortalte Ganev ifølge artiklen og påpegede, at denne antiziganisme var en af grundene til, at mange romaer ikke bliver i Ukraines

nabolande, men flygter videre til f.eks. Tyskland.

Dette er en af grundene til, at mange romaer nu kommer til Tyskland: fordi de bliver fjendtligt modtaget i Ukraines nabolande. RomAnity ønsker at nedbryde fordomme mod romaer gennem oplysning, men Radoslav Ganev frygter, at antiziganismen vil sprede sig, og at alle romaer vil blive holdt ansvarlige, hvis enkeltpersoner eller små grupper blandt romaerne opfører sig dårligt.

Også Centralrådet for Sintier og Romaer er bekymrede og udtaler:

“Der er næppe nogen, der ønsker at indlogere romaerne privat, og offentligheden er sandsynligvis ikke interesseret i at forstå romaernes situation i Ukraine eller blandt flygtningene”.

Enormt problem med antiziganisme

Sagen fra München er et sindbillede på romaernes situation og rolle, både historisk og aktuelt i Europa, mener flere forskere, der har specialiseret sig i romaernes historie og vilkår i Europa.

“Romaerne er – sammen med mennesker

af afrikansk oprindelse – den klart mest diskriminerede gruppe i Europa. Det går igen på tværs af mange undersøgelser og rapporter. Der er ingen tvivl om, at der er et enormt problem med antiziganisme over hele Europa, også i lande, som normalt vil opfatte sig som tolerante og rummelige, f.eks. Sverige,” siger Michael McEachrane, der er ph.d. i filosofi og for tiden er gæsteforsker ved Raoul Wallenberg Institutet for menneskerettigheder i Lund i Sverige, til magasinet Grænsen.

Her er han bl.a. involveret i de indrapporteringer, som EU's Agentur for Grundlæggende Rettigheder lægger til grund for deres årlige rapport om status for de grundlæggende rettigheder i hele EU. Derudover forsker han i postkoloniale perspektiver på menneskerettigheder, racediskrimination og genoprettende retfærdighed. Michael McEachrane henviser bl.a. til, at en undersøgelse fra EU's Agentur for Grundlæggende Rettigheder fra 2019, hvor næsten halvdelen af befolkningen i de 27 EU-lande angav, at de ville føle ubehag ved at have romaer som naboer.

“Fordomme og antipati mod romaer er meget udbredt over hele Europa, og det er tankevækkende, når man tager i betragtning, at romaerne har levet i Europa i over 500 år, og at mange romaer opfatter sig som en del af et europæisk folk”, siger Michael McEachrane.

“Jeg ser det som et udtryk for, at romaerne – i lighed med mennesker af afrikansk oprindelse – bliver opfattet som ikke-europæiske og dermed som fremmede. Der er tale om både etnisk diskrimination, men også en form for racediskrimination, hvor mennesker bliver vurderet som mindreværdige eller fremmede alene på basis af deres udseende og mørkere hudfarve eller andre karakteristika, som bliver opfattet som ikke-europæiske eller ikke-hvide.”

Han henviser til statistikker, der viser, at romaer og andre farvede mennesker over hele Europa bliver diskrimineret, marginaliseret og segregeret inden for uddannelse, beskæftigelse, boligforhold og sundhedsvæsen, ligesom der også er langt større risiko for at blive stoppet på gaden af politiet eller sigtet for en forbrydelse, hvis man “ikke socialt aflæses som hvid europæer”.

“Men de fleste steder i Europa taler man ikke længere om racemæssig diskrimination og vil ikke anerkende, hvor omfattende og dybtliggende et problem der er med dis-

krimation af bl.a. romaer – til trods for, at tallene er uimodsigelige,” siger Michael McEachrane.

Fra Indien til Balkan og resten af Europa

Romaernes historie og oprindelse er ikke kortlagt i detaljer. Det skyldes bl.a., at romaerne ikke har en stat eller udgør et flertal i nogen stat, ikke har egne nationale magtstrukturer og først for forholdsvis nylig har udviklet et skriftsprog. Da romaerne heller ikke har hersket over territorier, hvor de har opbygget egne byer og magtcentre eller har slået mønter eller efterladt sig skriftlige vidnesbyrd, er traditionel arkæologisk forskning kommet til kort, når det gælder om at afdække romaernes historie.

Men sprogforskere har via såkaldt ‘lingvistisk arkæologi’ i romaernes sprog, romani – eller romanes, som det også kaldes – sporet romaernes oprindelse til det nordlige eller centrale Indien, hvorfra de formodentlig udvandrede for over 1000 år siden. Det menes, at de herfra – muligvis som servicearbejdere til en stor hær, men ikke som soldater – rejste vestpå, gennem armensk- og græsktalende områder og siden ind på Balkan. Der findes beretninger fra bl.a. det daværende Konstantinopel omkring år 1000, som tyder på, at der allerede på det tidspunkt var mindre grupper af indvandrede romaer i Det Byzantinske Rige, og lidt senere beretninger fra det sydlige Balkan tyder på, at romaerne spredte sig herfra og videre op igennem Europa i løbet af få hundrede år.

Det vides med sikkerhed, at der i 1500-tallet var romaer over hele Europa, fra Spanien i syd til Skandinavien i nord og fra England i vest til Rusland i øst. Romaerne, som bestod af forskellige undergrupper, stammer og klaner, var typisk specialiseret i bestemte håndværk. Nogle var hestehandlere, andre var kurvemagere, bjørnetæmmere, skemagere, kobbersmede, musikanter eller akrobater.

Sproglig mangfoldighed

Romaerne blev mange steder bofaste i det omfang, det var muligt for dem, og i dag afslører de mange forskellige dialekter af romaernes sprog, hvordan de er blevet påvirket af de samfund og sprogområder, de har bosat sig i. En del romaer taler dog ikke længere romani, fordi romaer i en ➡

Romaerne har siden 1970'erne anvendt 'O styago le romengo' som deres etniske flag og politiske symbol. Det siges, at flagets blå farve symboliserer himlen, mens den grønne farve symboliserer naturen. Flagets centrale røde figur, der kan ligne et vognhjul, er et spirituelt tegn til minde om romaernes oprindelige udgangspunkt i Indien.

del lande op gennem historien har været udsat for brutale assimilationsforsøg, hvor børn f.eks. er blevet fjernet fra hjemmet og opdraget på kostskoler, hvor de skulle tale flertalsbefolkningens sprog.

“I dag er der vel 10-12 millioner i Europa; ingen kender det præcise tal. I nogle lande har de fleste romaer skiftet over til at tale landets dominerende sprog eller til en blanding af dette sprog og romani – det gælder f.eks. i Spanien, Storbritannien og Skandinavien. Andre har mistet sproget helt som følge af stærk undertrykkelse, sådan som det f.eks. gælder i Ungarn,” siger lingvist Peter Bakker, der er lektor ved Institut for Kommunikation og Kultur på Aarhus Universitet og ekspert i romanes. Han har i mange år forsket i romaernes sprog og historie og i sprogets udvikling og status.

Peter Bakker nævner Central- og Østeuropa som de regioner, hvor flest romaer fortsat taler romani – med Makedonien som

et eksempel på et sted, hvor sproget står særlig stærkt – og han vurderer, at omkring fire millioner romaer i dag taler romani. Sprogets dialekter er imidlertid stærkt påvirket af det omgivende samfund, påpeger han: “Alle romani-talende taler også mindst et andet sprog, og deres romani bliver naturligvis påvirket af det andet sprog, f.eks. overtager man ord og udtryk fra dette sprog. Man plejer at skelne mellem fire eller fem store dialektgrupper, som kan underinddeles i måske 12 grupper, eller mere detaljeret i 40 grupper. Det er ikke anderledes end med tyske eller italienske dialekter, men der er det særlige ved romani, at det først sent er blevet et skriftsprog, og at der ikke findes ét standardiseret skriftsprog.

Skriftsprog kan styrke selvbilledet

Til trods herfor er romani i et flertal af de europæiske lande et muligt undervisnings-sprog. Men, forklarer lektor Peter Bakker,

det er oftest ikke udbredt, og i de lande, hvor man har modersmålsundervisning i romani – f.eks. Sverige, Finland og Bulgarien – er der kun en mindretal af romabørnene, der i praksis kan få modersmålsundervisning. Det kan skyldes, at der mangler lærerkræfter eller andre ressourcer. I nogle tilfælde skyldes det, at der er modstand mod at bruge romani som undervisningssprog og skriftsprog; det gælder blandt tyske sinti – dog til dels med undtagelse af i Slesvig-Holsten, hvor der også findes bøger på romani, bl.a. en oversættelse af Bibelen.

“Sproget er temmelig stabilt i Europa, og i de områder, hvor romani tales, er det som regel det bedst bevarede af områdets mindretalssprog. Nogle steder, som i Finland, dele af Østrig og Italien, går sproget tilbage, men generelt er antallet af romanitalende stabilt, hvilket også skyldes, at antallet af romaer vokser med befolkningsvæksten”, siger Peter Bakker.

Det er dog ifølge Peter Bakker en udfordring, at romani ikke så let spredes via trykte og digitale medier, fordi man mangler et fælles standardiseret skriftsprog.

“Et standardiseret skriftsprog kan bidrage til, at sproget bevares, højne minoritetssprogets prestige og medvirke til at give minoriteten et positivt selvbillede,” siger han.

Et andet punkt, som ifølge flere førende forskere i tosprogethed og inklusion vil være afgørende for, at romaerne kan udvikle et mere positivt selvbillede og blive reelt inkluderet i de europæiske samfund, er den fælles historieskrivning. I en del lande er dele af fortidens forfølgelse af og overgreb på romaer blevet erkendt, men mange steder halter det langt bagefter, og der mangler fortsat forskning og dokumentation. Mange romaer kender ikke deres folks historie i detaljer, men har et generelt billede af at tilhøre en forfulgt minoritet og af ikke at kunne stole på ‘gadje’, romaernes ord for ikke-romaer.

Tusindvis af romaer blev gjort til slaver

Ser man tilbage i romaernes historie i Europa, er den præget af en lang række mørke kapitler. Selv om mange romaer ønskede at bosætte sig, så de sig nødsaget til at rejse permanent eller i perioder for at finde kunder til deres tjenesteydelser og varer, eller fordi de blev fordrevet fra de steder, de slog sig ned. Allerede i middelalderen blev

de mange steder udsat for diskrimination og forfølgelse og blev beskyldt for kætteri, spionage for osmannerne og for at kaste forbandelser på de fastboende. Sidstnævnte beskyldninger dukkede f.eks. op i forbindelse med udbruddet af pest i Europa i middelalderen.

Som en følge af pesten opstod der mangel på arbejdskraft i landbruget mange steder, og i den forbindelse blev mange romaer i det nuværende Rumænien først ansat som fæstebønder og siden slavegjort. Fra 1300-tallet op til 1865 var der udbredt slaveri i især to regioner af det nuværende Rumænien, Vallakiet og Moldavien. Romaslaver blev solgt på auktioner efter vægt eller i familier, og det skete, at rige folk, der gerne ville stå sig godt med kirken eller andre magthavere, forærede romaslaver til dem.

Slaverne blev holdt af adelen, kirken og militæret, og historikere har regnet sig frem til, at der formodentlig var omkring 600.000 romaslaver i Rumænien, da slaveriet – inspireret af idealerne fra Den Franske Revolution – blev ophævet i 1865.

Mange af de tidligere slavegjorte havde ikke andre muligheder end at søge arbejde hos deres tidligere ejere eller flygte ud i resten af Europa. Derfor fandt der en stor migration af romaer sted fra Rumænien til det øvrige i Europa på dette tidspunkt, og en del af de romaer, der lever i Skandinavien i dag, er således ➡

Romaer

Romaer er en homogen etnisk gruppe, der lever spredt over Europa og en række andre kontinenter. Romaerne har deres oprindelse i Indien, og deres sprog, romanes, hører til den indoeuropæiske sprogfamilie og minder mere om det oldindiske sprog sanskrit samt nyere sprog som hindi og punjabi end om andre europæiske sprog. Der lever op mod 12 millioner romaer i Europa, flest i Øst- og Centraleuropa. En del romaer bruger andre betegnelser om sig selv.

Romaerne har historisk været udsat for forfølgelse og diskrimination, bl.a. under nazismen, hvor de i lighed med jøderne blev forsøgt udryddet af nazisterne. Romaer er blandt de mest marginaliserede grupper i Europa og lever ofte i stor fattigdom. De har typisk dårligere adgang til uddannelse og beskæftigelse, bor i dårligere boliger og lever i gennemsnit op til ti år kortere end majoritetsbefolkningen. Mange oplever desuden racisme og diskrimination i hverdagen.

Foto: Gunvor Vestergaard, Grænsseforeningen

Med systemskiftet i Østeuropa fik mange romaer på papiret mulighed for større frihed og demokratisk deltagelse.

efterkommere efter mennesker, der for få generationer siden var slavegjorte.

Ny EU-strategi med vægt på inklusion

“I den nye EU Roma Strategic Framework fra 2020, som gælder frem til 2030 er lighed, inklusion og deltagelse tre vigtige principper, som fremhæves i langt højere grad end tidligere. Samtidig lægger man vægt på, at romaer skal have samme muligheder og rettigheder som alle andre inden for områder som uddannelse, beskæftigelse, sundhed og bolig,” siger Michael McEachrane.

“Det er vigtigt og viser, at EU går nogle skridt videre end i den strategi for romaintegration på nationalt plan, som man havde frem mod 2020. I strategien lægger EU op til, at de enkelte lande skal inkludere romaerne ikke blot i politikudvikling, men også i implementering og overvågning af den

besluttede politik,” uddyber han.

Det ser han som udtryk for, at EU følger en generel international tendens i retning af at inkludere og samarbejde med de marginaliserede og undertrykte grupper, hvis rettigheder man arbejder på at sikre og implementere i praksis.

“Sloganet “Nothing about us without us” (intet om os uden os) siger det meget godt, og fra et principielt synspunkt giver det god mening, at man må inkludere romaer i hele processen med at udvikle og implementere politik, der påvirker dem,” siger Michael McEachrane.

Han påpeger dog, at romaernes århundredlange erfaring med overgreb og forfølgelse fra flertalsbefolkningens side og fra samfundsinstitutioner som skoler og hospitaler har skabt en dyb afgrund af mistillid, som får mange romaer til instinktivt at

afholde sig fra at engagere sig i politik eller civilsamfundsorganisationer.

Folkedrab og fattigdom

Forfølgelsen fortsatte op gennem århundrederne, selv om der også var eksempler på, at romaer blev integreret og opfattet som medborgere i de nye europæiske nationalstater. I Tyskland tjente mange romaer som soldater under Første Verdenskrig, og mange steder var romaerne anerkendt som dygtige håndværkere og musikere. Men op til og under Anden Verdenskrig blev romaerne forfulgt på samme måde som jøderne og forsøgt udryddet af nazisterne, hvilket resulterede i, at mellem 500.000 til 1,5 millioner romaer blev skudt ned, sultet ihjel eller slået ihjel i nazisternes gaskamre. Alene i udryddelseslejren Auschwitz-Birkenau døde over 20.000 romaer. Alligevel var ➡➡

Sintier

I Tyskland, Østrig, Nederlandene, Polen, Belgien, Frankrig, Tjekkiet, Slovenien, Norditalien og Rusland lever sintier, som har samme oprindelse som romaer og taler samme sprog, som de dog typisk kalder romanes eller manisch, manouche, sinti, sintitikes eller flere andre navne. Det menes, at sintierne har været i Tyskland siden 1500-tallet. Sintier og romaer har siden 1998 været omfattet af Den europæiske pagt om regionale sprog eller mindretalssprog.

Sintier og romaer har været anerkendt som nationalt mindretal i Tyskland siden 1998, og sinti og romani er anerkendt som mindretalssprog. Slesvig-Holsten var det første forbundsland, der skrev romaer og sinter som mindretal ind i sin forfatning i 2012.

Ifølge uofficielle tal bor der omkring 70.000 romaer og sintier i Tyskland, heraf omkring 5.000 i Slesvig-Holsten, og de fleste af disse bor i Kiel og andre større byer. Omkring 80 % af alle romaer og sintier i Tyskland er sintier, og langt de fleste af dem taler romanes/sinti. Mange sintier er dog imod at bruge sproget som undervisningssprog og skriftsprog og gøre det tilgængeligt for ikke-sintier. Sydslesvig er af de få områder, hvor sintier bruger deres sprog som skriftsprog, og dele af Bibelen er blevet trykt på sinti efter Anden Verdenskrig.

ingen romaer indkaldt som vidner under Nürnbergprocessen, og mens den tyske stat officielt erkendte folkedrabet på jøderne i 1949, skete det samme først for romaernes vedkommende i 1982.

Efter Murens fald og med systemskiftet i Østeuropa fik mange romaer nu på papiret mulighed for større frihed og demokratisk deltagelse. I praksis oplevede mange dog i stedet social deroute med arbejdsløshed, øget fattigdom og stor social usikkerhed. Mange romaer havde i

lige eksempler på racistisk motiveret vold, ildspåsættelser og overfald mod romaer i lande som Tjekkiet, Slovakiet, Rumænien og Ungarn.

Romaernes George Floyd

Også politivold mod romaer blev dokumenteret, og så sent som i juni sidste år blev der på sociale medier delt en video, hvor en politibetjent i den tjekkiske by Teplice under en anholdelse af en mand med roma-baggrund, Stanislav Tomáš, knælede på hans hals, mens en kollega holdt hans fødder, og en tredje forsøgte at give ham håndjern på. På trods af protester fra tilskuere til episoden, som advarede om, at manden ville blive kvalt, fortsatte den voldsomme anholdelse, og manden døde efterfølgende.

På sociale medier blev episoden refereret til som en parallel til sagen med den afroamerikanske mand George Floyd, der i maj 2020 døde under en anholdelse, da en politibetjent pressede sit knæ mod Floyds hals i næsten ti minutter, selv om han protesterede over ikke at kunne få luft. Betjenten i USA blev siden idømt 22,5 års fængsel for drabet.

De tjekkiske myndigheder har fastholdt, at Stanislav Tomáš ifølge en retsmedicinsk undersøgelse døde af en overdosis, og at politiet handlede korrekt. Amnesty International har kritiseret Tjekkiet for ikke at have gennemført en troværdig, uafhængig undersøgelse af episoden.

I Tjekkiet og i nabolandet Slovakiet er det desuden blevet afsløret, at romakvinder er blevet steriliseret uden informeret samtykke helt op til årtusindskiftet, og at det i mange tilfælde er sket på foranledning af læger og sygeplejersker, der uofficielt har forsøgt at fortsætte en steriliseringskampagne, som blev gennemført under det kommunistiske styre med det erklærede formål at nedsætte befolkningsvæksten blandt romaer.

Også i en del andre europæiske lande har man op gennem 1900-tallet steriliseret romakvinder og i nogle tilfælde også mænd. Det gælder bl.a. i Sverige, hvor man allerede i 1922 oprettede Statens Rasbiologiska Institut i Uppsala som det første af sin art i Europa. Omtrent samtidig begyndte svenske myndigheder at registrere 'zigenare' og 'tattare', to grupper, som ifølge racebiologerne var mindreværdige og udgjorde en trussel mod det svenske folk. Tusindvis af romaer blev, ligesom personer, der blev ud-

“
Romaerne er – sammen med mennesker af afrikansk oprindelse – den klart mest diskriminerede gruppe i Europa. Det går igen på tværs af mange undersøgelser og rapporter.

Michael McEachrane, gæsteforsker ved Raoul Wallenberg Institutet for menneskerettigheder i Lund

flere generationer arbejdet som ufaglærte arbejdere på statsejede fabrikker, som nu for manges vedkommende lukkede, og tilbage stod romaerne med manglende uddannelse og ringe udsigt til at komme i arbejde. Romaer blev i mange tilfælde gjort til syndebukke i populistiske politikeres kampagner, og der var adskil-

peget som psykisk syge eller mindre begavede, i perioden fra 1935 til 1975 tvunget til at lade sig sterilisere.

“Det er ikke svært at forstå, hvor den dybe mistillid blandt romaer til statsinstitutioner og til flertalsbefolkningen kommer fra,” siger Michael McEachrane og tilføjer, at kombineret med en tendens til interne stridigheder og kamp om de få ressourcer, der sættes af til romaernes organisationer, samt om, hvem der kan og bør repræsentere mindretallet, er det en stor forhindring for, at EU’s nye strategi kan føres succesfuldt ud i livet.

Europæisk selvforståelse står i vejen

En anden forhindring er ifølge forskeren den nationale selvforståelse i mange europæiske lande.

“Romaerne er anerkendt som nationalt mindretal i en del lande. I Sverige er romaerne f.eks. ét ud af fem nationale mindretal, og man har også en lov for inklusion af minoriteter og har lavet en national handleplan for romainklusion. Men i praksis gør man meget lidt, der reelt ændrer på den sociale virkelighed, når det kommer til antiziganisme, islamofobi og diskrimination af mennesker med afrikansk oprindelse. Det er, som om den svenske selvforståelse som et land bygget på idéer om menneskelig værdighed og ligeværd skygger for at se problemernes omfang i øjnene og dermed virkelig gøre noget”, siger Michael McEachrane.

Han peger desuden på, at den svenske regering har hævet budgettet for romainklusionsplanen til 12 millioner kroner om året, hvilket ifølge forskeren er rent symbolsk og slet ikke står mål med den erklærede målsætning om at give romaer lige rettigheder.

Han mener, at der i EU til dels er en positiv tilgang.

“Adskillige medlemmer af Europa-Parlamentet kæmper for det her og ønsker at se et anderledes Europa,” siger han og henviser til, at der gennem de seneste 20 år har været en række medlemmer af Europa-Parlamentet med roma-baggrund, som har været med til at fastholde romaernes vilkår på den politiske dagsorden.

Også Peter Bakker ser positive tendenser på den lange bane, når det kommer til anerkendelse af og støtte til romaernes inklusion og kulturelle og sproglige identitet.

“Man har forsøgt at styrke sproget, både i EU, men i endnu højere grad i Europarådet, hvor man har udviklet undervisningsmaterialer på og om sproget og har trænet undervisere i romani. Desuden lægger EU’s nye romastrategi op til, at man meget konkret måler de enkelte lande på deres resultater, og man inddrager i stigende grad romaer og sintier i beslutningsprocesserne.” siger han. 🍷

Sintier og romaer i Danmark

Der har været romaer i Danmark og det øvrige Skandinavien siden 1500-tallet. Det er dog kun i begrænset omfang dokumenteret, hvor mange romaer der har været i Danmark gennem historien, og bl.a. derfor har skiftende danske regering afvist at anerkende romaer og sintier som nationalt mindretal i Danmark.

Indtil midten af 1900-tallet var der en del sinti-talende omrejsende i Danmark. De kaldte deres sprog, som var stærkt påvirket af plattysk og dansk, sinding. Sproget er nu forsvundet i Danmark.

I dag bor der formodentlig omkring 10.000 romanitalende i Danmark, hvoraf langt de fleste har rødder i eks-Jugoslavien, Kosovo og forskellige østeuropæiske lande. De fleste bor i Københavnsområdet, Helsingør, i og omkring Esbjerg, i trekantområdet samt på Lolland.

Det traditionelle Dannebrog-fyldte optog gennem Flensborgs gader var igen en del af programmet for De danske Årsmøder i Sydslesvig i juni efter to års pause.

Dannebrog gennem Flensborg

Efter to år med henholdsvis en aflysning og en kraftigt nedskaleret udgave blev De danske Årsmøder i Sydslesvig igen afholdt i traditionel form den 10.-12. juni. Magasinet Grænsen var med på sidstedagen i Flensborg, hvor mindretallets tilhørsforhold til Danmark atter kunne markeres med et storstilet optog gennem grænsebyens gader.

Tekst og fotos: Alexander Leicht Rygaard

Det danske mindretal i Sydslesvig kunne efter to års pause igen markere tilhørsforholdet til Danmark med et optog og friluftsmøde i Flensborg søndag den 12. juni som en del af De danske Årsmøder i Sydslesvig.

Dannebrog i massevis vajede i Flensborgs gader, da det traditionelle søndagsoptog igen var på programmet ved De danske Årsmøder i Sydslesvig efter to år, hvor coronapandemien havde umuliggjort store forsamlinger.

“Det er godt at stå her i dag. Masser af glade mennesker. Festlig stemning. Dannebrog til tops i flagstængerne. Og det er ekstra dejligt ovenpå to år med corona, at aktiviteterne er tilbage i fuld omfang. Alt er, som det skal være”, lød det fra Henrik Dam Kristensen (S), formand for Folketinget, fra talerstolen på årsmødepladsen, da friluftsmødet havde taget sin begyndelse, efter at optoget havde bevæget sig gennem byen fra Nørretorv via Toosbüystraße, Duburger Str. og Waldstraße.

Allerede fra morgenstunden var Dannebrog blevet hejst på årsmødepladsen på Waldstraße, der til daglig hører under

Dansk Gymnastikforening i Flensborg, ved en morgenandagt for de søndagsfriske. På Nørretorv, der bl.a. er kendetegnet ved Neptunbrønden, hvor studenter fra det danske mindretals gymnasium i Flensborg, Duborg-Skolen, traditionelt hopper i efter de sidste eksaminer, begyndte de første Dannebrogssflag at vise sig hen over middag.

Mens den populære hjørnecafé Kritz stadig serverer æg og bacon-fyldte morgenmadstallerkener, dukker småbørnsfamilier op med flag og hjemmelavede skilte, der afslører, hvilken lokal dansk børnehave de tilhører. På hvad der føles som kort tid, går Nørretorv fra at befinde sig i en hensunket og slumrende tilstand til at være hektisk og fyldt med mennesker, også takket være de mange spejderorkestre, der entrerer én efter én til tonerne af bl.a. temaet fra Olsen Banden-filmene. ➡➡

Nørretorv og Storegade var fyldt med mennesker, før optoget tog sin begyndelse.

Henrik Dam Kristensen (S), formand for Folketinget, var hovedtaler ved friluftsmødet i Flensborg. Han benyttede bl.a. lejligheden til at sige tak for nu, idet han ikke genopstiller til Folketinget.

Flere end 15.000 til årsmøder

Den 97. udgave af De danske Årsmøder i Sydslesvig havde ifølge arrangøren Sydslesvigsk Forening (SSF) deltagelse af mere end 15.000 mennesker hen over weekenden den 10.-12. juni 2022. I alt blev der afholdt mere end 40 lokale møder og tre store friluftsmøder (Flensborg, Slesvig og Husum). De danske Årsmøder blev gennemført for første gang i 1921 efter grænse-dragningen i 1920.

Da Nørretorv og den tilstødende strøg-gade Storegade synes at have nået sin maksimale kapacitet, begynder menneskemængden at bevæge sig. Den forreste gruppe af fanebærere har allerede ledt an rundt om hjørnet op ad den stejle Toosbüystraße, som særligt er kendt for sine mange Jugendstil-bygninger, der karakteriseres af asymmetri og bugtede linjer inspireret af plante- og dyreformer.

Junivejret viser sig fra sin bedste side, mens grupper af glade børn, forældre og bedsteforældre hånd i hånd slentrer op ad gaden, inddelt efter institutionelt tilhørsforhold. Håndholdte dekorerede skilte viser bl.a., at Sørup Børnehaven, der ligger midt på halvøen Angel små 25 kilometer øst for Flensborg, går foran de flensborgske børnehaver Vesterallé, Oksevejen, Skovgade og Jaruplund.

Mange af Flensborgs beboere er ikke uvi-

I løbet af årsmødeweekenden deltog mere end 15.000 mennesker. Ved friluftsmødet i Flensborg var der især mange glade forældre og bedsteforældre, der så til, mens deres børn optrådte.

dende om dagens begivenhed. På altaner og i vindueskarme bliver der holdt øje med det lange optog og lejlighedsvis vinket, når nogle af optogets deltagere løfter hovederne og smiler mod himlen. Og på enkelte altaner er der sågar pyntet op med Dannebrogssflag.

Efter en strækning på Waldstraße afsluttes og opløses optoget på årsmødepladsen, hvor et banner på en tilhørende bygning byder velkommen med ordene "DANSK ÅRSMØDE". Fra den opsatte scene på årsmødepladsen byder mødeleder Heino Aggedam, rektor på Duborg-Skolen, op til fællessangen 'Velkommen i den grønne lund', hvorefter de mange børnehavebørn samles på pladsens midte til en række optrædener til ære for de mange fremmødte familiemedlemmer.

Dagens hovedtaler, Henrik Dam Kristensen (S), formand for Folketinget, benytter lejligheden til at sige farvel og tak, idet han

ikke genopstiller til Folketinget og dermed ikke længere ville kunne tale til mindretallet på Folketingets vegne.

"Det er lidt vemodigt. Jeg kommer til at savne den stærke følelse af samhørighed. Få steder føler jeg mig så dansk som her ved årsmøderne i Flensborg", siger Henrik Dam Kristensen (S), som efterfølges af Claus Christian Claussen (CDU), europaminister i Slesvig-Holsten, der leverer en hilsen til mindretallet på vegne af den slesvig-holstenske delstatsregering:

"Hvis vi ikke havde mindretallet, ville Slesvig-Holsten være en del fattigere. For os er den kulturelle mangfoldighed i delstaten en kæmpe skat, som vi er stolte af, og som vi vil værne om", lød det. 🇩🇪

Nyt museum belyser ofte overset kapitel af Danmarks-historien

ANMELDELSE Hvad der tidligere var Danmarks største flygtningelejr, er i dag et højmoderne museum, der på trods af få kritikpunkter leverer en både æstetisk og tankevækkende museumsoplevelse, skriver anmelder Peter Yding Brunbech om FLUGT, det nyåbnede flygtningemuseum i Oksbøl

Foto: Privat

Af Peter Yding Brunbech,
ph.d. og leder af
HistorieLab

I de sidste måneder af Anden Verdenskrig flygtede millioner af tyskere mod vest fra Den Røde Hær. Tyskerne havde selv stået for omfattende myrderier på østfronten, og frygten for den russiske hævnthirst var stor. Alene i de første måneder af 1945 evakuerede de tyske myndigheder over en million civile fra Østpreussen, og 250.000 af disse blev fra februar til maj 1945 sejlet til det besatte Danmark.

Mens de tyske soldater hurtigt forlod Danmark efter krigens afslutning, var det en anden historie med den kvarte million flygtninge. Tyskland var besat og lå i ruiner, og Østpreussen var ikke længere en del af Tyskland. Der var flygtninge overalt i det krigshærgede Europa, og de allierede sejrherre havde ikke travlt med at hjælpe Danmark med flygtningeproblemet, da de, måske ikke helt med urette, mente, at Danmark nok burde kunne overkomme at huse dem en tid.

Der skulle gå fire år, fra krigens afslutning og til den sidste tyske flygtning forlod Danmark i 1949 og dermed afsluttede et ofte overset kapitel af Danmarkshistorien. I de seneste årtier er debatten om de tyske flygtninge og deres vilkår dog dukket op med mellemrum, og historien er vokset i betydning, givetvis også som et resultat af den forstærkede flygtningedebat. Nu har både historien om de tyske flygtninge og flygtningeproblematikken generelt fået sit eget museum med Vardemuseernes nyåb-

nede museum FLUGT – Refugee Museum of Denmark, der blev åbnet i Oksbøl i den 29. juni 2022.

FLUGT er indrettet i de sidste tilbageværende dele af Oksbøllejren, som spillede en central rolle i flygtningeadministrationen. Fra dansk side lagde man stor vægt på, at flygtningene skulle have mindst mulig kontakt med den danske befolkning, og de blev derfor samlet i lejre med Oksbøllejren som den største. På et tidspunkt boede der over 35.000 flygtninge i lejren, hvilket i princippet gjorde den til Danmarks femte eller sjette største by.

Arkitektonisk er det nye museum yderst vellykket med en ny flot konstruktion i stål og træ tegnet af Bjarke Ingels tegnestue, BIG. Et stort åbent og lyst ankomstområde binder de to eneste tilbageværende baraker sammen i en samlet museumsbygning. I den ene barak er en generel udstilling om flygtninge gennem tiden, mens den anden barak foruden cafeen indeholder en udstilling om selve Oksbøllejren. Herudover er der udeområdet med en model over lejren og en turrute ud i selve det område, hvor lejren lå. Ved siden af museet ligger en kirkegård med flygtningegrave, og det er næsten lige før, historien bliver mest virkelig her. Kors med navne på børn, der døde i 1945 kun få måneder gamle, og måske endog er blevet båret med på flugten, ligger blandet med gamle mennesker, nogle gange med polskklingende navne,

som har levet i den omtumlede tid under begge verdenskrige og i mellemkrigstiden og endte med at tilbringe de sidste år af deres alderdom i en flygtningelejr i Vestjylland.

Selve museet fortæller naturligvis også en fascinerende historie om lejren i Oksbøl med fotos og filmklip, der viser mennesker og en hverdag, der på en gang synes fremmedartet og genkendelig. Efter den tumultariske tid før og umiddelbart efter befrielsen var forholdene i lejren gode, selvom det naturligvis har præget, at man var fanget her og ikke vidste, hvornår man kunne forlade den, og hvor man ville blive sendt hen.

Det var et helt bysamfund, hvor fleste mulige funktioner blev overladt til flygtningene selv. En tidligere teaterdirektør oprettede f.eks. kombineret teater og biograf. Udstillingen indeholder også en minutiøst udført model af en barak, som nogle af de tyske flygtninge selv har bygget. Der har givetvis siddet mange dygtige og driftige mennesker, der desperat ledte efter noget at bruge deres tid og evner til, i lejren.

Den anden del af udstillingen handler om flygtninge generelt og er både større og har flere museumstekniske finesser end Oksbøludstillingen. Men selvom den absolut er seværdig, forekommer den alligevel ikke ➡

Museet FLUGT viser en glemt del af Danmarkshistorien i Oksbøllejren, hvor der boede 35.000 tyske flygtninge efter Anden Verdenskrig.

Et stort åbent og lyst ankomstråde i stål og træ binder de to eneste tilbageværende barakker sammen i en samlet museumsbygning.

helt så interessant. Måske fordi den er mere generisk, og til en vis grad kunne have ligget i en hvilken som helst bygning hvor som helst. Man forstår udmærket museets trang til at gøre flygtningeproblematikken generel, men alligevel er den på en måde knapt så fængende som Oksbøldelen, der handler om det fysiske sted, man rent faktisk står, og hvor man stadig kan se sporerne. Det lukkede minisamfund i Oksbøl og dets menneskeskæbner kunne sagtens have fortjent en større del af pladsen.

Man kan desuden mærke, at den generelle flygtningeudstilling beskæftiger sig med et delikat emne, der ofte giver anledning til politisk debat. Museet viser på den ene side flygtninges hårde vilkår, mens man samtidig også signalerer anerkendelse for modtagerlandenes udfordringer. Udstillingens udgangspunkt er FN's formelle definition på, hvad en flygtning er, og det betyder, at det mere brede migrationsspørgsmål træder i baggrunden, selvom dette jo på mange måder er tæt indflettet i flygtningeproblematikken. Man forstår behovet for at balancere og fravælge, men tænker samtidig, at mere kant kunne have gjort emnet mere spændende. Men måske det ikke er muligt for et museum, der skal favne bredt.

Som på de fleste nye museer fylder formidlingsteknologien meget, og FLUGT er den type museum, hvor du helst skal gøre, hvad audioguiden siger, og hvor tekst er fravalgt til fordel for informationer og fortællinger gennem høretelefonerne. Det fungerer fint nok, men de, der foretrækker en mindre styret museumsoplevelse, bliver ladt lidt i stikken. Det gælder særligt

Fotos: Preben Stenfort, FLUGT

Museet FLUGT blev indviet den 25. juni 2022 og har siden den 29. juni været åben for offentligheden.

vandreruten i lejrområdet, hvor der ikke er meget, der hjælper en til at visualisere lejren og lejrlivet. Man er primært overladt til det dramatiserede lydspor i høretelefonerne, hvor den konstruerede baggrundsstøj fra lejrlivet godt kan blive lidt enerverende i længden. Man kan håbe, at en fremtidig udvidelse af udstillingen kan gøre udeområdet mere spændende og tilgængeligt, da det har et stort potentiale. Trods de få kritikpunkter leverer Danmarks nye flygtningemuseum en både æstetisk og tankevækkende museumsoplevelse og er afgjort et besøg værd. 🍷

FLUGT – Refugee Museum of Denmark blev indviet den 25. juni 2022 af dronning Margrethe, bl.a. i selskab med Robert Habeck, Tysklands vicekansler, og har siden den 29. juni været åben for offentligheden. Den tyske stat og delstaten Slesvig-Holsten har støttet opførelsen af museet med 11 millioner kroner.

Flensborg Avis digital + tablet + cover

iPad 10.2 eller Samsung Galaxy Tab A 8

Læs Flensborg Avis når og hvor du har lyst. Få avisen som e-avis i 24 måneder og vælg mellem en iPad inkl. cover og en Samsung Galaxy Tab A 8 inkl. cover.

Pris pr. måned 225,- kroner
(Engangsbetaling: iPad 750,- kroner, Samsung 0,- kroner)

FLENSBORG AVIS

... vi gør Danmark lidt større

Bestillingskupon

Hermed bestiller jeg Flensborg Avis digital i mindst 24 måneder til en abonnementspris af 675,- kroner pr. kvartal. Når beløbet for første kvartal 675,- kroner) og ved iPad engangsbetalingen på 750,- kroner er indgået hos Flensborg Avis samt fortrydelsesretten på 14 dage er udløbet, bliver tabletten sendt til mig.

Efter bindingsperioden på 24 måneder fortsætter abonnementet automatisk til den ordinære abonnementspris på Flensborg Avis digital på pt. 525,- kroner pr. kvartal.

Jeg bekræfter, at jeg det seneste halve år ikke har holdt Flensborg Avis.

Jeg vælger en:

- ☐ iPad 10.2" WiFi 64 GB inkl. cover
☐ Samsung Galaxy Tab A 8 WiFi 32 GB inkl. cover

Navn / Fornavn _____

Gade _____

Postnr. _____ By _____

Telefon _____

E-mail _____

Dato _____ Underskrift _____

Jeg er indforstået med, at Flensborg Avis kontakter mig for at orientere mig om services, relevante oplysninger og tilbud. Denne samtykkeerklæring kan til enhver tid tilbagekaldes. Alle informationer under fla.de/impressum

- ☐ Kontakt mig pr. mail
☐ Kontakt mig pr. brev
☐ Kontakt mig telefonisk
☐ Kontakt mig pr. newsletter

HUSK
kryds og
underskrift

Underskrift _____

Send kuponen til:
Flensborg Avis, Postboks 70, 6330 Padborg

Ny antologi belyser det tyske mindretals historie på engelsk

ANMELDELSE Det tyske mindretal i Sønderjylland og dets historie belyses på engelsk i ny omfattende antologi, der dog ikke for alvor bringer ny viden frem, skriver anmelder Mogens Rostgaard Nissen

Foto: Dansk Centralbibliotek

Af Mogens Rostgaard Nissen, arkiv- og forskningsleder, Forskningsafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig

Den danske historiker H.V. Clausen forudså i 1918, at det tyske mindretal ville forsvinde "som dug for solen", når grænsen blev flyttet, og Sønderjylland var kommet til Danmark. Sådan er det som bekendt ikke gået, men udsagnet er baggrunden for titlen på Peter Thalers antologi "Like Snow in the Sun". I forordet noterer Thaler videre, at hvor der er skrevet og udgivet meget om det danske mindretal i Sydslesvig, er det samme langt fra tilfældet med hensyn til det tyske mindretal i Sønderjylland. Med antologien vil han og forfatterne til bogens ti kapitler rette lidt op på denne ubalance.

Som bogens titel antyder er antologien skrevet på engelsk, og den har to forskellige målgrupper; den første er forskere, stude-

rende og øvrige læsere med særlig interesse i tysk og skandinavisk historie. Den anden målgruppe er læsere, der interesserer sig for nationale mindretal, grænseområder og kulturel diversitet. Antologien lever til fulde op til dette formål. Det er velgørende med et værk om det dansk-tyske grænseland – i dette tilfælde det tyske mindretal – som er skrevet til et publikum uden for regionen, og med et ønske om at øge kendskabet til områdets særegne sproglige, politiske og identitetsmæssige forhold. Omvendt må det også konstateres, at det alene er to-tre kapitler, der for alvor bringer ny viden frem. Hvis man i forvejen har stort kendskab til grænselandets historie, vil der ikke være så meget nyt at hente, fordi de fleste kapitler

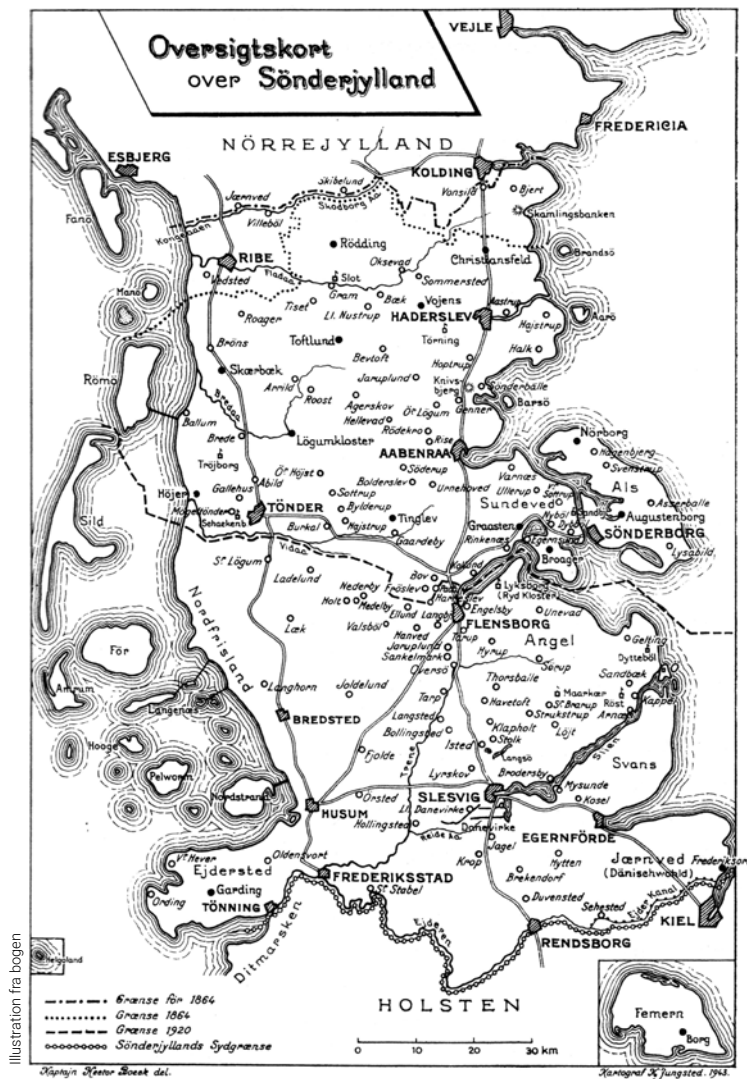
Foto: Bund Deutscher Nordschleswiger

er oversigtsartikler, som er baseret på indholdet af eksisterende forskning.

Det er også velgørende, at Thaler har fået udenlandske forfattere til at bidrage til antologien. Den amerikanske historiker Ryan J. Gesme foretager i kapitel 3 – “To Remain a Schleswiger. The construction of Communal Identities in the Era of the Great War” – en interessant analyse af skabelsen af regionale identiteter i Slesvig i årene før og under Første Verdenskrig, som er baseret på resultaterne fra hans egen afhandling om det samme emne. Anika Seemann er tilknyttet Max-Planck-Institut i München, og hun har skrevet kapitel 5 – “On War, Loyalty, and Reconciliation. The German Minority during the Second World War and

the Postwar Legal Reckoning” – som i vid udstrækning er baseret på den eksisterende forskningslitteratur om mindretallets ageren under krig og besættelse og behandlingen af mindretallet under det efterfølgende retsopgør. Ikke desto mindre er det et vigtigt kapitel, som er afgørende for forståelsen af det tyske mindretals udvikling gennem hele efterkrigstiden. Den britiske sprogforsker Michael Byram har i kapitel 7 – “Learning to Belong. School, Language, and Identity in North Schleswig in the 1980s” – skrevet en fin lille artikel, som er baseret på hans egen undersøgelse fra begyndelsen af 1980’erne, hvor han interviewede 29 afslutnings elever fra den tyske skole i Tinglev om sprog og identitet. Byram ➡

Det tyske mindretal i Sønderjylland afholder hvert år sin store traditionelle sommerfest, Knivsbergfest, der samler flere tusinde mennesker fra både mindretallet og den danske flertalsbefolkning ved Knivsbjerg, der er Sønderjyllands højeste punkt nær Rødekro.

nity Takes Shape” om perioden fra 1840 til 1914 og Henrik Becker-Christensens artikel “Not a State of Their Own” om mellemkrigs-tiden er begge glimrende oversigtsartikler, som er bygget på deres respektive afhandlinger fra henholdsvis 2005 og 1990. Derfor er der ikke så meget nyt at hente for kende-re af den ældre del af mindretalshistorien. Den tidligere leder af mindretallets arkiv og museum, Frank Lubowitz, har i artiklen “Reconstruction – Construction – Equality” beskrevet udviklingen i de første årtier efter krigen. Artiklen udmærker sig bl.a. ved, at Lubowitz har stort internt kendskab til det politiske lederskab inden for mindretallet.

Jørgen Kühls artikel “Minority in Transition. The German Community in Denmark 1995-2020” giver en god, kort indføring i mindretallets nyeste politiske-, sproglige- og identitetsmæssige udvikling, hvor han samtidig præsenterer nye resultater. Kühl har valgt at tage afsæt i forskellige begivenheder til at illustrere den forandring, som har fundet sted gennem de seneste 25 år. Artiklen viser samtidig, at der er mange interessante aspekter inden for den nyeste historie, som forhåbentlig bliver undersøgt nærmere i årene fremover.

Antologien er en god indføring til det tyske mindretals historie gennem næsten 200 år. Den kan forhåbentlig være med til at øge interessen for det dansk-tyske grænselands særegne historie blandt en kreds af udenlandske forskere og studerende, der beskæftiger sig med dansk-tysk historie eller med spørgsmål om mindretal, sprog og identitet. 🇩🇪

demonstrerer her, at langt hovedparten af eleverne talte sønderjysk hjemme og sammen med kammeraterne, mens højtysk blev benyttet i skolen og enkelte andre sammenhænge. Rigsdansk blev stort set alene talt i forbindelse med danskundervisningen. Endelig har Ruairidh Tarvet fra universitetet i Edinburgh i kapitel 9 bidraget med artiklen “Between Openness and Authenticity. The Current State of Linguistic Identity in the German Minority in North Schleswig” om forholdet mellem sprog og identitet i dag. Resultaterne er baseret på hans afhandling fra 2021, som igen bygger på en spørgeske-ma-undersøgelse. Tarvet har fokuseret på sproget og sprogets betydning for mindretalsidentiteten. Det er en interessant pointe i artiklen, at yngre mindretalsmedlemmer i stigende grad benytter rigsdansk, delvist på bekostning af sønderjysk. Ellers er der kort sagt en række genkendelige tendenser i sammenhængen mellem sprog og identitet, som minder rigtig meget om udviklingen inden for det danske mindretal i Sydslesvig.

Hans Schultz Hansens artikel “A commu-

‘Like Snow in the Sun?’ The German minority in Denmark in Historical Perspective’. Redigeret af Thaler, Peter. 221 sider, 102,95 euro. De Gruyter Oldenbourg 2022.

Solskin er det bedste sted at mødes

Af Hanne Sundin
Direktør for
Grænseforeningen

“Byger som går og kommer – det er den danske sommer”. Vi ikke bare kender ordene i Thøger Larsens smukke sommersang Danmark nu blunder den lyse nat. Danskerne kender også realiteterne og rigtigheden. Sommer i Danmark er lange lyse nætter, syrenernes duft og jordbærrenes smag og solskinstimer med børn i vandkanten. I hvert fald når den danske sommer er allerbedst.

Men indimellem er sommeren regnvåd, og vi haster afsted og søger indendørs. Forskellen på de to billeder af sommeren i Danmark er ikke bare vejrlig. Vejret sætter ramme for vores møder – for mulighederne for at stikke hovedet over hækken. Også når den hæk er en grænse.

“

Men der er nu noget over et Dannebrog på en blå himmel.

I Grænseforeningen kan vi se tilbage på en juni, hvor solen havde overtaget – vejrmæssigt og i møder. Ved De danske Årsmøder i Sydslesvig var formanden og næstformanden og flere af os fra sekretariatet indbudt til at tale. Selv havde jeg den glæde at stå på græsplænen på Trene-Skolen og tale om, hvor stort det er, at mennesker vælger danskheden til. Ikke blot som et skolevalg, men som et skoleliv og liv. At børn og forældre møder op til årsmødet, bekræfter det valg for dem selv, men også i os og for hinanden. Vi mødtes med Dannebrog

i hjertet såvel som på den blå himmel. Tak for invitationen.

Ugen efter mødtes vi på dansk jord, og vejret var med os; nemlig på Folkemødet på Bornholm. I Sydslesvigsteltet stod formanden for morgensangtime, og jeg for bl.a. at moderere en debat om grænselandets erfaringer og Ukraine samt at interviewe det danske medlem af Forbundsdagen, Stefan Seidler (SSW), og den tyske ambassadør til Danmark, Pascal Hector. Rundt om teltet kunne man møde vores unge elevambassadører, kulturmødeambassadører og deltagerne på højskoleopholdet Minority Changemaker Programme. Og det årlige sønderjyske kaffebord strålede om kap med himlen, og også her fik vores unge talt med de kagespisende gæster. Sydslesvig er på landkortet.

Endelig har Grænseforeningen Ungdom og vores ambassadørhold taget en frivilligtjans på Roskilde Festival. Det er hårdt arbejde at tjene penge til sin forening, men jeg håber, at oplevelsen også styrkede fællesskabet. De fleste dage fik I solen som ramme, så særligt hård var en enkelt dag i regn. Jeg var forbi med romkugler og pølsehorn – når solen ikke skinner, så finder vi danskere ofte en anden hygge at mødes om. Jeg kunne der ved selvsyn se den kæmpe indsats, I unge gør. Tak.

“I regn og slud, i sne og frost / skal posten ud, når man er post”. Sådan er det for posten i julekalenderen Vinterbyøster. Og sådan er det selvfølgelig også for Grænseforeningen. Vi VIL møderne. Og vi var også kommet afsted til det hele i juni, hvis det havde været vådt og koldt.

Men der er nu noget over et Dannebrog på en blå himmel. Møderne i sommeren bliver længere og skønnere i sol. Tak til jer alle sammen for møderne og for at have Grænseforeningen med jer hver gang. 🍷

Foto: Privat.

Turen går bl.a. til kystbyen Dagebøl i Nordfrisland.

Busudflugt sætter fokus på fremtiden for Vadehavet

Klimaforandringer såsom temperaturstigninger og øget mængder nedbør betyder, at Vadehavet, der er udpeget som UNESCO's Verdensarv, og det omkringliggende landskab går en usikker fremtid i møde. Det sætter Grænseforeningen Vejle Vesteregion fokus på med en busudflugt til Vadehavet med stop både nord og syd for den dansk-tyske grænse. Første stop er Vidåslusen og Margrethe Koog, hvor museumsinspektør Anne Marie Ludvigsen, Museum Sønderjylland, fortæller om etableringen af Vidåslusen, der skabte stor debat lokalt. Herefter går turen syd for grænsen til Nordfrisland med stop ved Digmuseet i Nykirke og kystbyen Dagebøl, hvor Sybilla Nitsch, der er medlem af landdagen i Kiel for Sydslesvigsk Vælgerforening (SSW) og klimaordfører, vil vise rundt. Dagen byder også på et besøg på Læk Danske Skole, hvor Sybilla Nitsch deltager i en paneldebat sammen med Kristine Kruse (SSW Ungdom) og Jonas Kopf, formand for Grænseforeningen Ungdom (GFU).

Mange muligheder for foredrag om kultur og historie

Vi går efteråret i møde, og det betyder, at der igen er rig mulighed for at komme til foredrag i regi af Grænseforeningens lokalforeninger. I Ringe kan du opleve sognepræst Hanne Thordsen fortælle om sin morfar, Christian Clausen, der deltog som tysk soldat i Første Verdenskrig. I Randers kan du høre forfatter Lars R. Therkelsen fortælle om sin bog 'Knuder i usynlige bånd', og i Viborg vil præst Eva Marie Schultz underholde med, hvordan hun efter en opvækst i Sydslesvig endte som præst i Viborg. Se flere foredrag og præcise datoer i lokalforeningskalenderen til højre.

Oplev Lars R. Therkelsen, forfatter til 'Knuder i usynlige bånd', i Randers den 6. oktober kl. 19.

DET SKER I LOKALFORENINGERNE

Med mindre andet er nævnt, er arrangementerne gratis og åbne for alle. Se flere arrangementer på www.graenseforeningen.dk.

SYDDANMARK

Fredericia-Middelfart

10. september kl. 08.30. Banegårdspladsen, Jernbanegade, Fredericia. Bustur til "det ukendte Flensborg" med guide Hans Christian Davidsen,

kulturredaktør på Flensborg Avis og forfatter til bogen 'Forelsket i Flensborg'. Middag på egen regning på Restaurant Borgerforeningen. Tilmelding senest 1. september til marie.fink.nielsen@gmail.com eller 40 92 77 42. Pris: 375 kr. (ikke-medlemmer 425 kr.).

Faaborg-Midtfyn / Fyn

15. september kl. 19.30. Store Sal, Ringe Bibliotek, Algade 40, Ringe. Foredraget "Og når min sjæl blev af grublen træ..." ved sognepræst Hanne Thordsen, der vil fortælle om sin morfar, Christian Clausen, der

deltog som tysk soldat i Første Verdenskrig. Arrangeret i samarbejde med Grænseforeningerne på Fyn og Ringe Lokalhistoriske Arkiv. Pris: 50 kr. (ikke-medlemmer 75 kr.).

Haderslev

24. september kl. 08.15. P-pladsen, Hertug Hans Kirke, Sønderbro 3, Haderslev. Udflugt til Højskoledag på Jaruplund Højskole i Sydslesvig nær Flensborg. På højskolen vil der bl.a. være sangtime ved højskolelærer Rigmor Eybye og foredrag ved Hans Christian Davidsen, kulturredaktør på Flensborg Avis. Der serveres kaffe

DET SKER I LOKALFORENINGERNE

og middag undervejs. Tilmelding senest 10. september 28 31 42 41 eller 21 46 45 07. Pris: 350 kr.

12. oktober kl. 19.00. Kulturhuset Bispen, Bispebroen 3, Haderslev. Sangarrangementet "Fra Grundtvig til Kim Larsen" ved pianist Birgitte Hansen, tidligere højskoleforstander. Arrangeret i samarbejde med Kulturhuset Bispen og Sprogforeningen. Pris: 50 kr. (købes på kulturhuset Bispens hjemmeside).

Holsted-Brørup

21. september kl. 07.00. Fakta, Østergade 1, Holsted. Udflugt til Slesvig med stop ved bl.a. Dannevirke, fiskerbydelen Holm, Slesvighus og Gottorp Slot. Arrangeret i samarbejde med Grænseforeningen Rødding-Vejen. Tilmelding til 61 76 47 11 eller 50 59 04 59. Pris: 400 kr.

13. oktober kl. 14.30. Aktivitetshus, Højmarksvej 20, Holsted. Foredraget "Vent på mig, Marie" ved forfatter Pernille Juhl. Arrangeret i samarbejde med Brugere af Aktivitetshuset og Grænseforeningerne i Sydvestjylland. Tilmelding senest 10. oktober til erling.schellerup@gmail.com.

Kreds 20

21.-23. oktober 16.00. Rønshoved Højskole, Højskolevej 4, Kruså. Familie-Sprog-Festival med temaet 'rødder' med kreative værksteder, naturop-levelser, leg, sang og dans. Det hele foregår på både dansk og tysk. Arrangeret i samarbejde med Sydslesvigsk Forening (SSF), Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger (SdU) og Dansk Skoleforening for Sydslesvig. Tilmelding senest 9. september til event@skoleforeningen.org. Pris: ca. 3000 kr.

Kreds 22

24. september kl. 10.00. Flensborg-hus, Schiffbrücke 42, Flensborg. Kirkevandring i Slesvig og på halvøen Angel. Dagen begynder i Flensborg hos SSF og generalsekretær Jens A. Christiansen, der fortæller om SSF's arbejde. Herefter besøg i Ansgar Kirkecenter, Slesvig, ved pastor Margrethe M. Berg, i Slesvig Domkirke ved historiker Jesper B. Nielsen, i det danske kirkecenter i Sønder Brarup

og den tyske skipperkirke i Arnis ved pastor Preben K. Mogensen. Middag på Restaurant Borgerforeningen i Flensborg. Arrangeret i samarbejde med Danske Sømands- og Udlandskirke, Ribe Stift. Tilmelding senest 17. september til ansgar@esenet.dk eller 21 99 91 49. Pris: 250 kr. (ikke-medlemmer 300 kr.)

Odense

21. september kl. 15.00. Mødested oplyses senere. Foredraget "En sønderjysk verdensbegivenhed" ved Paul Rochler, der vil fortælle om de franske og engelske besættelsestropper i Sønderjylland 1920. Pris: 65 kr. (inkl. kaffebord og en let anretning)

Rødding – Vejen

21. september kl. 07.00. Fakta, Østergade 1, Holsted. Udflugt til Slesvig med stop ved bl.a. Dannevirke, fiskerbydelen Holm, Slesvighus og Gottorp Slot. Arrangeret i samarbejde med Grænseforeningen Holsted-Brørup. Tilmelding til 61 76 47 11 eller 50 59 04 59. Pris: 400 kr.

Sønderborg

24. september kl. 08.00. P-pladsen ved Alsion, Sønderborg. Heldagstur til Frederiksstad i Sydslesvig. Vi besøger Menonitterkirken, Paludanhuset, der er det danske mindretals forsamlingshus i byen, og nyder kanalerne samt de smukke huse i hollandsk stil. Tilmelding senest 26. august til sonderborg@graenseforeningen.dk. Pris: 400 kr. (ikke-medlemmer 500 kr.).

30. september kl. 17.00. Biblioteket Sønderborg, Nørre Havnegade 15. Billedforedraget "Hvordan kunne det ske" om maleren Emil Nolde ved Hans Christian Davidsen, kulturredaktør på Flensborg Avis og forfatter til bogen 'Nolde – Maleren, der trådte ved siden af'. Arrangeret i samarbejde med Sprogforeningen, Foreningen Norden og Biblioteket Sønderborg. Tilmelding sker på bibliotekets hjemmeside (arrangementet er gratis).

Tønder

13. oktober kl. 19.00. Toftlund Bibliotek, Toldbodgade 8, Toftlund. Foredraget "Seniorer uden grænser" ved Thea Lauridsen og Ruth Noor,

der stiller skarpt på spørgsmålet om, hvordan man styrker kvinderne i landsbyfællesskabet i Gambia. Tilmelding til 20 74 60 88 eller 40 36 02 76. Pris: 75 kr. (inkl. kaffe og kage).

Vejle Vestereg

18. september kl. 08.00. Bredsten Kirke, Kirkevej 7, Bredsten. Busudflugt til Vadehavet med fokus på klimaet. Vi besøger bl.a. Vidåslusen og Margrethe Koog med museumsinspektør Anne Marie Ludvigsen, Museum Sønderjylland, som guide. Besøg og paneldebat på Læk Danske Skole med Sybilla Nitsch, landdagsmedlem for Sydslesvigsk Vælgerforening (SSW), Kristine Kruse, SSW Ungdom, og Jonas Kopf, formand for Grænseforeningen Ungdom (GFU). Aftensmad i Langbjerg Forsamlingshus. Tilmelding senest 10. september til rykind@bbsyd.dk eller 40 26 54 89. Pris: 500 kr.

Aabenraa

8. september kl. 14.30. Flensborghus, Norderstraße 76, Flensburg, Tyskland. Foredraget "Det grå guld: To stemmer fra hver side af grænsen" ved Hans Heinrich Hansen, fhv. formand for Bund Deutscher Nordschleswiger (BDN), og Jon Hardon Hansen, fhv. formand for Sydslesvigsk Forening (SSF). Arrangeret i samarbejde med SSF Flensborg. Pris: Gratis (der serveres kaffe/te og kage).

15. september kl. 14.30. Hos Lone og Jens, Bjergholt 20, Aabenraa. Læsesekretsmøde med udgangspunkt i 'Knuder i usynlige bånd' af Lars R. Therkelsen, der deltager i sidste halvdel af mødet. Nye deltagere må gerne tilmelde sig til jensovergaard49@gmail.com eller 40 10 81 42 (SMS).

19. september kl. 14.30. Rebbølcentret, Vollerupvej 45, Bolderslev. Foredraget "Hærvejen – den gamle jyske hovedvej" ved historiker Jørn Buch. Arrangeret i samarbejde med Rebbølcentret og Ældre Sagen Tinglev. Pris: 80 kr.

28. september kl. 14.30. Billedsalen, Folkehjem, Haderslevvej 7, Aabenraa. Foredrag ved instruktør Frelle Petersen, der vil fortælle om sit sønderjyske filmunivers, der bl.a. involverer

DET SKER I LOKALFORENINGERNE

verer den nye film 'Resten af livet', der havde premiere den 7. juli, og 'Onkel' fra 2019. Arrangeret i samarbejde med Foreningen Norden, Sprogforeningen og Biblioteket. Tilmelding og pris oplyses senere.
24. oktober kl. 14.30. Rebbølcentret, Vollerupvej 45, Bolderslev. Foredraget "Da sønderjyderne vågnede: Sønderjylland fra 1830-48" ved historiker Jørn Buch. Arrangeret i samarbejde med Rebbølcentret og Ældre Sagen Tinglev. Pris: 80 kr.

27. oktober kl. 19.30. Billedsalen, Folkehjem, Haderslevvej 7, Aabenraa. Foredraget "Man kan bedømme et land på, hvordan det behandler sine mindretal" ved Tove Malloy, professor i European Studies ved Europa-Universitet Flensburg og fhv. leder af European Centre for Minority Issues (ECMI). Tilmelding senest 24. oktober til jensovergaard49@gmail.com eller 40 10 81 42 (SMS). Pris: 100 kr.

30. oktober kl. 14.30. Rebbølcentret, Vollerupvej 45, Bolderslev. Søndagscafe ved musiker Ivan Kousgaard, der fortæller om sange fra Vadehavet og synger for i fællessangen. Arrangeret i samarbejde med Rebbølcentret og Ældre Sagen Tinglev. Pris: 50 kr.

MIDTJYLLAND

Randers – Mariagerfjord

6. oktober kl. 19.00. FOF Randers, J.V. Martins Plads 1, Randers. Foredrag ved Lars R. Therkelsen, forfatter til bogen "Knuder i usynlige bånd". Arrangeret i samarbejde med FOF Randers. Pris: 50 kr. (inkl. kaffe).

Ringkøbing og Omegn

15. september kl. 18.00. Medborgerhuset, Herningvej 7A, Ringkøbing. Generalforsamling med middag og efterfølgende underholdning ved Sven-Erik Ravn, forfatter til bogen "Sønderjysk humor – osse for danskere". Tilmelding senest 9. september til 29 26 89 43 eller pmjohannsen@gmail.com. Pris: 175 kr.

13. oktober kl. 19.30. Medborgerhuset, Herningvej 7A, Ringkøbing. Foredrag ved Grænseforeningens formand, Peter Skov-Jakobsen, der

vil fortælle om foreningens formål, berettigelse og arbejde. Der vil også blive tid til spørgsmål og debat. Tilmelding senest 7. oktober til 29 26 89 43 eller pmjohannsen@gmail.com. Pris: 80 kr. (inkl. kaffe).

Silkeborg-Hammel

3. september kl. 07.45. P-pladsen, JYSK Arena, Ansvej 114, Silkeborg. Busudflugt til Flensburg bl.a. med besøg på Generalkonsulatet, hvor generalkonsul Kim Andersen holder oplæg om det danske mindretals aktuelle situation. Efterfølgende frokost på Hansens Brauerei samt byrundtur med Hans Christian Davidsen, kultureddaktør på Flensburg Avis og forfatter til bogen 'Forelsket i Flensburg'. Arrangeret i samarbejde med Viborgegnens Grænseforeningen og Foreningen Norden i Kjellerup og Silkeborg. Pris: 750 kr.

4. oktober kl. 19.00. Medborgerhuset, Bindslevs Plads 5, Silkeborg. Foredraget "Dansk Kirke i Sydslesvig – kirke eller nationalisme?" ved dr.phil. Lars N. Henningsen. Pris: 60 kr. (inkl. kaffe, te og brød).

Skanderborg

26. september kl. 19.30. Kirkecentret, Skanderup Kirke. Kirkebakken 10, Skanderborg. Efterårsmøde med foredraget "Fra Sydslesvig til Viborg" ved præst Eva Marie Schultz, Sortebrodre Kirke i Viborg. Pris: 30 kr.

Skjern, Tarm og Videbækne

15. september kl. 19.00. AktivitetsCenterSkjern, Nygade 48, Skjern. Foredrag om det tyske mindretal ved Heinrich Jürgensen, formand for Bund Deutscher Nordschleswiger (BDN). Tilmelding til bo.trelborg@gmail.com eller 51 92 09 00. Pris: 75 kr.

4. oktober kl. 19.00. Kirkehuset, Kirkegade 11, Tarm. Foredraget "21 års Sydslesvig" ved Asger Gyldenkerne. Pris: 75 kr.

Viborg

3. september kl. 07.00. P-pladsen, Tinghallen, Tingvej 20, Viborg. Busudflugt til Flensburg bl.a. med besøg på Generalkonsulatet, hvor generalkonsul Kim Andersen holder oplæg

om det danske mindretals aktuelle situation. Efterfølgende frokost på Hansens Brauerei samt byrundtur med Hans Christian Davidsen, kultureddaktør på Flensburg Avis og forfatter til bogen 'Forelsket i Flensburg'. Arrangeret i samarbejde med Grænseforeningen Silkeborg-Hammel og Foreningen Norden i Kjellerup og Silkeborg. Pris: 750 kr.

5. oktober kl. 19.30. De Frivilliges Hus, Lille Skt. Hans Gade 7, Viborg. Foredrag og fællessang ved sognepræst Hannah Kortnum Mogensen, der er opvokset i Sydslesvig. Ved flyglet sidder Bente Sørensen. Pris: Gratis (der sælges vin, øl og vand).

NORDJYLLAND

Thy og Mors

4. oktober kl. 19.30. Musikværket, Gasværksvej 60, Nykøbing Mors. Debat om de folkelige foreninger i landdistrikterne ved Per Paludan Hansen, formand for Dansk Folkeoplysnings Samråd, og Steffen Damsgaard, formand for Landdistrikternes Fællesråd. Tilmelding og til thy-mors@grænseforeningen.dk eller 20 21 79 64.

11. oktober kl. 19.00. Kirkecentret, Kirkegade 2, Nykøbing Mors. Foredraget "Dansk-tysk handel: De Vestindiske Øer i bytte for Sønderjylland" ved historiker Klaus Tolstrup Petersen, Den Slesvigske Samling, Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig. Arrangeret i samarbejde med Morsø Folkeuniversitet og Nykøbing Mors Højskoleforening. Pris: 50 kr.

Aalborg

19. september kl. 19.00. Fokus Eventsal, Strandvejen 19, Aalborg. Samtalen "Danmarks placering i Europa ift. Tyskland, EU og NATO" med Friis Arne Petersen, fhv. ambassadør i Berlin, og journalist Jørgen Pyndt. Arrangeret i samarbejde med Klub Fokus.

24. oktober kl. 19.00. Trekanten, Sebersundvej 2A, Aalborg. Foredraget "Dannevirke-mænd og Ejderfolk – den grænsepolitiske opposition" ved historiker Axel Johnsen, direktør for Museum Sønderjylland. Arrangeret i samarbejde med Folkeuniversitetet.

SJÆLLAND

Guldborgsund

10. september. Tidspunkt og mødested meldes ud senere. Bustur til Femø med Inge-Lise Bisted, formand for Beboerforeningen, som guide. Frokost på Femø Kro. Arrangeret i samarbejde med Grænseforeningen Lolland. Tilmelding senest 31. august på zorba@mail.tele.dk eller 50 22 67 00. Pris: 300 kr. (inkl. bus og frokost).

Lolland

10. september. Tidspunkt og mødested meldes ud senere. Bustur til Femø med Inge-Lise Bisted, formand for Beboerforeningen, som guide. Frokost på Femø Kro. Arrangeret i samarbejde med Grænseforeningen Guldborgsund. Tilmelding senest 31. august på zorba@mail.tele.dk eller 50 22 67 00. Pris: 300 kr. (inkl. bus og frokost).

Ringsted

12. oktober kl. 19.30. Ringsted Kulturhus, Søgade 3, Ringsted. Foredrag ved Ivan Liljebæk, der vil fortælle om Poul Reichhardts liv og synge nogle af hans sange. Arrangeret i samarbejde med Foreningen Norden. Pris: 50 kr. (ikke-medlemmer 75 kr.).

Sorø

11.-15. september tidspunkt ej oplyst. Busholdepladsen, Sorø. Bustur til Wesser Bergland med besøg i bl.a. Loccum, Teutoburger Wald, Hildesheim og rottefængerbyen Hamelm. Arrangeret i samarbejde med Ingeniørforeningen IDA (afdeling Vestsjælland). Pris: 4499 kr. (OBS: turen er udsolgt).

6. oktober kl. 19.00. Lokale 111, Værkerne, Frederiksvej 27, Sorø. Foredrag om maleren Emil Nolde ved Hans Christian Davidsen, kulturredaktør på Flensborg Avis og forfatter til bogen 'Nolde – Maleren, der trådte ved siden af'.

HOVEDSTADEN

Frederiksborg

19. september kl. 19.00. Kedelhuset, Fredensvej 12B, Hillerød. Besøg fra Synnejysk Ambassade, der vil underholde med et par sønderjyske sange og en munter quiz. Pris: 30 kr. (ikke-medlemmer) (inkl. kaffe og kage).

24. oktober kl. 19.00. Kedelhuset, Fredensvej 12B, Hillerød. Foredraget "Sydslesvig – porten til Norden" ved Anke Spoorendonk, formand for Foreningen Norden i Sydslesvig og tidligere landdagsmedlem og -minister for Sydslesvigsk Vælgerforening (SSW). Arrangeret i samarbejde med Foreningen Norden. Pris: 30 kr. (ikke-medlemmer) (inkl. kaffe og kage).

Hørsholm og Det Grønne Område

20. september kl. 09.00. Hørsholm Ridebane, Hørsholm. Heldagsudflugten "I Valdemarernes fodspor" til Midtsjælland, hvor vi bl.a. besøger Sct. Bendts Kirke, Ringsted, Sorø, Sorø Sø og Sorø Klosterkirke. Frokost på Parnashuset i Sorø. Pris: 350 kr. (der serveres kaffe og kage).
10. oktober kl. 19.30. Konfirmandstuen, Hørsholm Kirke, Sdr. Jagtvej 1, Hørsholm. Foredraget "Diplo-

mat i grænselandet" ved Henrik Becker-Christensen, fhv. general-konsul i Flensborg. Pris: 50 kr.

København og Frederiksberg

25. oktober kl. 18.00. Restaurant Allégade 10, Allégade 10, Frederiksberg. Foredraget "Nyt fra Sydslesvigsk Forening" ved Jens A. Christiansen, generalsekretær i Sydslesvigsk Forening (SSF). Inkl. spisning. Tilmelding senest 17. oktober til gkf@graensekf.dk i eller 38 86 49 87. Pris: 300 kr. (ekskl. drikkevarer).

Skal jeres lokalforeningsarrangementer med i magasinet Grænsen?

Send materiale til
cjj@graenseforeningen.dk
Deadline: 18. september 2022.
Udgivelse: 17. oktober 2022.

Vær opmærksom på, at arrangementer, der optræder i kalenderen, kan være afholdt, når du modtager magasinet Grænsen, da distributionen strækker sig over fem dage.

Skal jeres lokalforening have trykt et lokalforeningsprogram?

Send materiale til
cjj@graenseforeningen.dk
Deadlines: 16. oktober 2022. Udgivelsesdato 10. december 2022.

Grænseforeningen

Peder Skrams Gade 5, 2. sal
1054 København K
info@graenseforeningen.dk
tlf. 33 11 30 63

Protektor: Hans Kongelige
Højhed Prins Joachim

Formand

Peter Skov-Jakobsen
pesj@km.dk

Direktør

Hanne Sundin
hs@graenseforeningen.dk
tlf. 21 28 82 84

Grænseforeningens formål

Det er Grænseforeningens formål at støtte danskheden i grænselandet, særligt syd for grænsen, at udbrede kendskab til grænselandets forhold samt at bevare og styrke dansk sprog og kultur.

Grænseforeningens vision

Erfaringerne fra det dansk-tyske grænseland er en væsentlig inspiration for sproglig og kulturel mangfoldighed i en verden under forandring.

Grænseforeningens værdier

Grænseforeningen er en vigtig folkelig basis for den danske stats støtte til det danske mindretal i Sydslesvig og er uafhængig af partipolitiske interesser.

Grænseforeningen mener og siger:

- Demokrati, ytringsfrihed og ligeværd gælder for alle, også i forholdet til mindretal.
- Forankring i egen kultur er en forudsætning for at have forståelse for andre kulturer.
- Kulturelle mindretal er en vigtig ressource i et demokratisk samfund.
- Dansk sprog og kultur styrkes i mødet med andre sprog og kulturer.

Grænseforeningens bestyrelse

Formand: Peter Skov-Jakobsen, København

1. næstformand: Jørgen Bruun Christensen, Nykøbing Mors

2. næstformand: Else Tornbo, Sønderborg

Region Syddanmark

Per Grau Møller, Nr. Lyndelse
Kirsten Rykind-Eriksen,
Randbøldal
Else Tornbo, Sønderborg

Region Midtjylland

Horst-Werner Knüppel, Skjern
Karen Marie Ravn, Kjellerup

Region Nordjylland

Karsten Nørgaard Simonsen,
Aalborg
Jørgen Bruun Christensen,
Nykøbing Mors

Region Sjælland

Annemarie Brett Jakobsen,
Gadstrup
Ruth Villadsen, Sorø

Region Hovedstaden

Jan Uldal Niemann, Helsingør
Erling Rørdam, Hørsholm

Ressourcepersoner

Benedikte Marie Kaalund,
Roskilde
Axel Johnsen, Gråsten
Peter Bruhn Jepsen, Berlin

Grænseforeningen Ungdom

Jonas Kopf, Aarhus
Vera Petersen, Odense

GRÆNSEFORENINGEN
for en åben danskhed

SSW fik ved delstatsvalget den 8. maj fire mandater i den slesvig-holstenske landdag.

Historisk valgresultat fremhæver mindretallenes status

Af Merlin Christophersen

Delstatsvalget i maj sætter en tyk streg under hvor velanset det dansk-frisiske mindretalsparti Sydslesvigsk Vælgerforening (SSW) er i Slesvig-Holsten

“Det er det bedste resultat, SSW nogen-sinde har opnået siden partiets stiftelse i 1948.” Sådan lød det på valgnatten i Slesvig-Holsten den 8. maj fra Lars Harms, der er gruppeformand i landdagen for det dansk-frisiske mindretalsparti Sydslesvigsk Vælgerforening (SSW).

Med 5,7 procent af stemmerne er SSW kommet over spærregrænsen på fem procent for første gang siden valget i 1950, hvor partiet opnåede 5,5 procent. Desuden har partiet cementeret sin status som et bredt anerkendt regionalt parti. Det vurderer Jørgen Köhl, der som mindretalsekspert og æresprofessor ved Europa-Universität Flensburg har beskæftiget sig indgående med SSW's historie.

“SSW har opnået et historisk resultat. Og med Jette Waldinger-Thiering stiller partiet nu for første gang en vicepræsident i landdagen i Kiel. Samtidig har SSW hentet en ikke ubetydelig del af de i alt 79.000 stemmer uden for Sydslesvig i Holsten, hvor partiet har været på valgsedlen

siden 2000. Alt dette viser, hvor stor opbakning SSW's politik har, også uden for mindretallene”, siger Jørgen Köhl.

Da SSW blev oprettet i 1948, repræsenterede det et politisk ønske om en grænseflytning mod syd. Men da dette ønske med tiden viste sig som urealistisk, sadlede partiet om. I dag er SSW både et mindretals- og et regionalt parti, og det er heri kimen til partiets succes ligger, forklarer Jørgen Köhl.

“SSW's force er, at det er forankret i Sydslesvig og fører politik til gavn for Slesvig-Holsten. Rationalet er, at mindretallenes forhold er indlejret i regionen, og gode såvel som dårlige strukturelle udviklinger inden for f.eks. økonomi og beskæftigelse vil smitte af på mindretallene. I kernen er SSW dog et mindretalsparti, som har været en uundværlig brik i udviklingen af den positive mindretalspolitik, som i dag overvejende er blevet overtaget af de regeringsbærende partier i Slesvig-Holsten”, siger Jørgen Köhl. 🍷